

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Markéta Kovandová

PRÁVNÍ ASPEKTY MĚNY A PENĚŽNÍHO OBĚHU

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb

Katedra: Katedra finančního práva a finanční vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 14. listopadu 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. listopadu 2013

Markéta Kovandová

Obsah

Prohlášení	2
Obsah	3
Úvod	5
1. Část první – Problematika měny a peněz	7
1.1 Peníze a měna jako pojmy	7
1.1.1 Pojem peněz.....	7
1.1.2 Pojem měny	7
1.1.3 Pojem měnové suverenity	8
1.2 Historický vývoj peněz.....	8
1.2.1 Drahé kovy v úloze peněz.....	9
1.2.2 Papírové peníze – státopvky	9
1.2.3 Papírové peníze – bankovky	10
1.2.4 Státní teorie peněz.....	12
1.3 Funkce peněz a související otázky	13
1.3.1 Funkce všeobecného prostředku směny/ funkce oběživa.....	13
1.3.2 Funkce platidla.....	13
1.3.3 Funkce obecného pojmenovatele hodnoty/ funkce zúčtovací jednotky ..	14
1.3.4 Funkce nositele a prostředku uchování hodnoty	14
1.4 Měna v plném právním slova smyslu, měnové právo	15
1.4.1 Podmínky, které musí měna v plném právním slova smyslu splňovat....	15
1.4.2 Specifické případy měn	16
1.4.3 Měnové právo v souvislosti s otázkou měny	17
1.5 Zákonné peníze.....	17
1.5.1 Kategorie zákonných peněz	18
1.5.2 Měna a zákonné peníze v České republice	18
2. Část druhá – Peněžní oběh	21
2.1 Peněžní oběh v obecné rovině a některé další otázky	21
2.1.1 Vymezení peněžního oběhu.....	21
2.1.2 Některé otázky týkající se hotovostního oběživa	22
2.2 Jednotlivé aspekty peněžního oběhu	24
2.2.1 Právní úprava problematiky peněžního oběhu	24
2.2.2 Povinnost přijímat zákonné peníze a právo zákonné peníze odmítnout..	25
2.2.3 Limit pro platby v hotovosti	28
2.2.4 Napodobeniny zákonných peněz	29
2.2.5 Náhražky zákonných peněz	32
2.2.6 Správní delikty související s peněžním oběhem.....	34
3. Část třetí – Soustava českých zákonných peněz	35
3.1 Proces vzniku samostatné české měny	35
3.2 Soustava českých platidel.....	38
3.2.1 Jednotlivé kategorie mincí.....	38
3.2.2 Soustava oběžných mincí	41
3.2.3 Soustava bankovek	42
3.2.4 Související otázky	44
4. Část čtvrtá – Trestné činy proti měně	45
4.1 Padělání a pozměnění peněz a související otázky	45
4.1.1 Nakládání s podezřelými bankovkami a mincemi.....	45

4.1.2 Pojmy padělání a pozměnění peněz.....	46
4.1.3 Trestný čin padělání a pozměnění peněz (§233 TrZ)	47
4.1.4 Výskyt padělků	48
4.2 Udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 TrZ)	49
4.3 Výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 TrZ) a neoprávněná výroba peněz (§ 237 TrZ).....	52
4.4 Společné ustanovení (§ 238 TrZ)	52
4.5 Ohrožování oběhu tuzemských peněz (§ 239 TrZ)	53
4.6 Podvod (§ 209 TrZ)	54
4.7 Europeizace trestního práva v oblasti jednotné měny euro	55
Závěr	57
Seznam použitých pramenů a literatury	59
Abstrakt	63
Abstract	64
Klíčová slova/Keywords	65

Úvod

Je nesčetně osob, které např. nikdy nepodají ústavní stížnost, nebude proti nim vedeno trestní řízení, neuzavřou některé typy smluv či se nikdy nedozví o určitých právních institutech. Není však možné se neseznámit s existencí peněz a to z toho důvodu, že se jedná o nedílnou součást života. Jsem přesvědčená, že každý postupem času získá určité představy o měně, soustavě zákonných peněz („bankovkách a mincích“) a pravidlech peněžního oběhu. Tyto představy se budou alespoň částečně shodovat se skutečností.

V dětství, v roce 1993, na mě v rámci možností silně zapůsobila měnová reforma. Dá se říci, že mě tato událost fascinovala – oproti tomu rozdělení Československa mně bylo zcela lhostejné. Mé vzpomínky vztahující se k měnové reformě jsou jedním z důvodů, proč jsem si jako téma své diplomové práce zvolila právě „Právní aspekty měny a peněžního oběhu“.

Problematika právních aspektů měny a peněžního oběhu je velmi široká, zahrnuje v sobě velké množství rozmanitých témat. Navíc se nejedná se o problematiku čistě právní – navzdory názvu práce. Ke zkoumané problematice lze nalézt větší množství zdrojů informací. Při bližším zkoumání literatury ovšem nezbyvá než konstatovat, že některým aspektům dané problematiky je věnována velká pozornost a naopak jiným aspektům jen minimální. Pro příklad otázkám, co je to měna, co jsou to peníze či jejich historický vývoj, je věnován prostor v nejedné publikaci (mám pocit, že základ zpracování těchto otázek je v zásadě podobný). V jiném případě – např. otázka některých pravomocí České národní banky – lze vyvodit závěr, že se v literatuře většinou „opakují“ informace obecné, které nejsou s ohledem na zkoumanou problematiku dostatečné. Mám dojem, že v zásadě není v literatuře věnováno mnoho pozornosti nejednomu aspektu problematiky peněžního oběhu. Zcela odlišná situace panuje v případě otázek, jakou je např. „platidla na českém území“, tomuto tématu se podrobně věnuje vícero publikací. Lze uzavřít, že literatura k tématu je poněkud „nevyvážená“, tato situace každopádně ovlivní mou práci. Ve své práci budu bezpochyby používat metodu deskriptivní, doufám však, že zastoupena bude rovněž metoda syntetická a analytická.

Velký rozsah problematiky na jedné straně znamená, že nebude možné se podrobně věnovat všem jejím aspektům, zároveň ovšem signalizuje existenci určitých témat, která nelze

opomenout. Mým cílem je nezaměřit se na aspekty, kterým již dle mého názoru byla věnována dostatečná pozornost. Považuji za zcela zbytečné, abych se podrobně zabývala tématem, které je mnohokrát zpracováno jinde. Není možné nevěnovat se otázce „co je to měna“, ale nemíním se na tento pojem zaměřit. Stejně tak, co se týče pravomocí ČNB, už na počátku vím, že nebudu věnovat žádnou pozornost tzv. operacím na volném trhu. Obecně nechci znovu zpracovávat již mnohokrát zpracované, pokud se to nejeví nutným. Ráda bych se zaměřila právě na to, čemu není věnována přílišná pozornost – byť ani v tomto případě nebudu první osobou, která se danými otázkami bude zabývat. Bezpochyby bude v centru mé pozornosti relativně nová právní úprava v oblasti peněžního oběhu.

Od počátku vím, že bych větší pozornost chtěla věnovat trestným činům proti měně. Mám pocit, že v oblasti finančního práva je tomuto tématu věnována spíše okrajová pozornost, nicméně ani v oblasti práva trestního se nejedná o problematiku prvořadého významu. Mám za to, že trestné činy proti měně lze plně pochopit až s příslušnými znalostmi finančního (respektive měnového) práva. Toto průřezové téma nabízí rovněž možnost pracovat s judikaturou. Ráda bych tedy zpracovala problematiku trestných činů proti měně ne přímo z pohledu trestního práva.

Nelze nezmínit otázku evropského práva. Nemám v úmyslu se v této práci podrobně zabývat otázkami evropského práva, bezpochyby se např. nebudu zabývat vývojem Evropské měnové unie či soustavou jejích platidel. Nicméně jsem toho názoru, že relevantní problematiku evropského práva nelze zcela opominout. Pokusím se proto nalézt kompromisní řešení.

Co se týče právní úpravy, mým cílem není jen tuto úpravu popsat. Ráda bych relevantní zákonnou úpravu po jejím prozkoumání viděla v širších souvislostech. Pokusím se jí rovněž zhodnotit, a pokud naleznu legislativní nedostatky, navrhnout jejich řešení.

1. Část první – Problematika měny a peněz

1.1 Peníze a měna jako pojmy

Aby bylo možné přistoupit k definování pojmu „měna“, je nutné se nejprve zabývat pojmem „peníze“.

1.1.1 Pojem peněz

V první řadě je třeba říci, že peníze jsou ryze ekonomickou kategorií. Ekonomická teorie se snaží pojem definovat prostřednictvím funkcí, které peníze plní (kapitola 1.3); funkce všeobecného prostředku směny hraje klíčovou roli. *Za peníze v tom nejobecnějším vymezení lze teoreticky považovat jakékoli aktivum, které je všeobecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při úhradě dluhu.*¹

Peníze nedílně souvisí s existencí zbožní výroby. Na určitém stupni vývoje lidské společnosti vznikla potřeba po „všeobecném ekvivalentu“, takovém zboží, které by bylo vhodné pro měření hodnoty ostatního zboží a bylo schopné zprostředkovat jeho směnu.

1.1.2 Pojem měny

Měna je – na rozdíl od peněz, kategorií právní. Jedná se o určitou konkrétní formu nebo druh peněz, které jsou určitou autoritou – zpravidla státem, kvalifikovaným způsobem za měnu prohlášeny. Lze říci, že na základě příslušné právní úpravy se peníze, které dosud byly ekonomickou kategorií, stávají „penězi právními“. Prostřednictvím práva se z peněz v ekonomickém smyslu stává měna; zároveň jsou upraveny podmínky pro její existenci a

¹ REVENDA, Zbyněk a kol.: Peněžní ekonomie a bankovníctví; 5., aktualizované vydání; Praha; Management Press; 2012 – s. 22

používání na daném území a její náležitosti. Peníze prohlášené za měnu mají tzv. nucený oběh.

Pojem měny může být definován jako konkrétní druh peněz zavedený na území určitého státu a dále upravený právním řádem tohoto státu nebo jako konkrétní druh peněz zaštitěný autoritou státu.

1.1.3 Pojem měnové suverenity

Měnová suverenita znamená především výkon nezadatelných práv nad měnou a měnovou politikou na určitém území. Za takové území je tradičně považováno území určitého státu. Stát svými zákony určuje svoji měnu, zavazuje subjekty na svém státním území používat příslušnou měnu k plnění závazků, stanoví pravidla peněžního oběhu, jakož i prostředky ochrany proti padělání a pozměňování peněz a v neposlední řadě jsou měna a peníze jedním ze symbolů státu.² Toto je tradiční pojetí měnové suverenity jako jednoho z projevů státní suverenity.

Nositel měnové suverenity nemůže přímo zaručit stálou vnější hodnotu měny, nad níž měnovou suverenitu vykonává.

V současné době lze pozorovat tendence k přesunu měnové a měnotvorné pravomoci z jednotlivých států na nadstátní útvary a mezinárodní instituce, které se tak stávají onou autoritou určující a definující konkrétní měnu.³ Příkladem je Evropská unie a společná měna euro.

1.2 Historický vývoj peněz

Peníze, jeden z nejvýznamnějších vynálezů historie lidstva, prošly dlouhým vývojem. Každá společnost si na určitém stupni vývoje vynucuje existenci peněz. Vznik peněz se

² TOMÁŠEK, Michal: Europeizace trestního práva; 1. vydání; Praha; Linde; 2009 – s. 301

³ BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C.H. Beck; 2012– s. 336

nedílně pojí s rozvojem zbožní výroby a směny zboží. Naturální směna (barterový obchod) se s dynamicky se rozvíjející zbožní výrobou začala jevit jako nevyhovující, protože na určité úrovni vývoje lidské společnosti tento typ směny již nebyl schopen plnit svou funkci. Směna naturální se přetváří na směnu peněžní.

1.2.1 Drahé kovy v úloze peněz

Postupně se vyčleňovala různá zboží⁴, která ostatnímu zboží sloužila jako ekvivalent jeho hodnoty. Tuto úlohu nakonec převzaly drahé kovy. Až mince z drahých kovů jsou považovány za historicky první „skutečné“ peníze. Funkci peněz dlouhou dobu plnilo zlato a stříbro. Oba kovy se ukázaly jako ideální pro funkci peněz z důvodu svých vlastností⁵.

Suverénové nad jednotlivými územími si přivlastnili výhradní právo razit kovové mince a vydávat je do oběhu. Historický vývoj vedl postupně k tomu, že plnohodnotné mince z drahých kovů začaly být nahrazovány penězi papírovými. Jedná se o neplnohodnotné peníze, jejichž vnitřní hodnota je v zásadě nulová.

1.2.2 Papírové peníze – státopky

Nedostatek drahých kovů nutí jednotlivé státy (respektive jejich panovníky) hledat řešení této situace, proto se začíná objevovat nová forma peněz – jako první papírové peníze se objevují státopky. Měly sloužit státu (panovníkovi) k získání potřebných finančních prostředků. Emise státopek a jejich emitované množství se řídily výlučně potřebami státní pokladny. K emisím státopek docházelo např. ve válečných obdobích. Státopky lze definovat jako náhražky mincí z drahých kovů, jejichž majitelé jsou věřiteli státu, který tyto peněžní

⁴ Jednalo se např. o obilí a jiné potraviny, dobytek, plátno či kůži.

⁵ Zejména trvalost, relativně snadná dělitelnost, pevnost, kujnost, stabilní hodnota, vzácnost nebo „velká hodnota v malém množství“.

znaky vydal. Při emisi státovek dával jejich emitent slib, že později budou státovky zpětně vyměněny za mince z drahých kovů⁶.

Vzhledem k období, kdy byly státovky vydávány, *použití státovek žádné příznivé podmínky k jejich případnému budoucímu stažení z oběhu nevytvářelo.*⁷ Proto státovky spíše v oběhu zůstávaly, než aby je jejich emitent z oběhu stahoval (a tímto způsobem splácel dluh, který státovky představovaly). Naopak permanentní schodky státních pokladen (*státních rozpočtů*) kryté emisí státovek vedly k rostoucímu znehodnocování státovek. Řadu zemí přivedly až ke státním bankrotům.⁸ Příkladem je i rakousko-uherský státní bankrot v roce 1811.

1.2.3 Papírové peníze – bankovky

Mladší forma papírových peněz jsou bankovky. Od bank, do nichž byly uloženy plnohodnotné peníze z drahých kovů, byly jako potvrzení o uložení drahých kovů de facto dávány vlastní směnky banky – bankovky. Po předložení bankovky měla banka vyplatit odpovídající množství drahého kovu. Bankovky začaly sloužit jako náhrada plnohodnotných peněz, emitované bankovky nicméně odpovídaly množství uložených plnohodnotných peněz v bankách. Je možné dodat, že s rozvojem velkovýroby v obchodním styku začalo ve větší míře docházet k vystavování obchodních směnek v případech, kdy obchodníci dočasně neměli prostředky na zaplacení zboží, rovněž tyto směnky začaly plnit funkci všeobecného prostředku směny. Postupem času se majitelé směnek začali obracet na banky, aby jejich směnky odkoupily. Banky začaly směnky odkupovat za své bankovky.

Nejprve byly bankovky plně kryty drahými kovy či odkoupenými směnkami. Později však začaly banky poskytovat ve svých bankovkách úvěry a přijímat vklady. Množství peněz

⁶ Tento slib sám o sobě pochopitelně nestačil k tomu, aby byly státovky akceptovány. Byla stanovena povinnost státovky přijímat a přijímání státovek bylo podporováno i nepřímo – např. povinnost uhrazení části daní ve státovkách.

⁷ REVENDA, Zbyněk a kol.: Peněžní ekonomie a bankovníctví; 5., aktualizované vydání; Praha; Management Press; 2012 – s. 34

⁸ REVENDA, Zbyněk a kol.: Peněžní ekonomie a bankovníctví; 5., aktualizované vydání; Praha; Management Press; 2012 – s. 34

v oběhu tedy vzrostlo. Bankovky nekryté drahými kovy (případně směnkami) nabyly charakteru peněz neplnohodnotných. Výše uvedená povinnost bank nicméně platila nadále.

Postupem času začínají bankovky v oběhu dominovat, v té době jsou již emise státovek omezovány a mince, které jsou v oběhu, jsou obvykle neplnohodnotnými mincemi nízkých nominálních hodnot.

Závažným problémem se stala skutečnost, že na daném území působilo více bank a každá měla možnost emitovat své vlastní bankovky. To znamená, že v oběhu byla celá řada různých bankovek a orientovat se v nich bylo obtížné. Situaci komplikovaly bankovky padělané, navíc zjišťování pravosti bankovek bylo velice složité.

Nepřehlednost systému byla řešena tak, že postupně byla emise bankovek omezena na několik vybraných bank. Nakonec se emise bankovek stává výhradním právem (a povinností) jediné instituce, zpravidla se jedná o banku centrální.

Vývoj směřuje k tomu, že bankovky přestávají být plně směnitelné za drahé kovy. *Po první světové válce opustily postupně všechny státy směnitelnost svých papírových měn za zlato a přešly na měnu nesměnitelnou.⁹ Definitivní konec přímé vazby bankovek na drahý kov (ukončení procesu tzv. demonetizace) v zásadě představují: zrušení směnitelnosti amerického dolaru (v roce 1971) a zákaz stanovování zlatých obsahů národních měn v členských zemích Mezinárodního měnového fondu (v roce 1978).¹⁰*

Neplnohodnotné peníze jsou penězi, které v zásadě nemají žádnou vnitřní hodnotu, vždy nicméně mají určitou kupní sílu. Současné neplnohodnotné peníze s charakterem zákonného platidla jsou penězi s tzv. nuceným oběhem.

Do popisu měnových otázek se v minulosti zahrnovala též problematika měnových soustav¹¹.

⁹ BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C. H. Beck; 2012 – s. 99

¹⁰ REVENDA, Zbyněk a kol.: Peněžní ekonomie a bankovníctví; 5., aktualizované vydání; Praha; Management Press; 2012 – s. 38

¹¹ Velice stručně lze tuto problematiku shrnout takto: Historicky se měnové soustavy vyvinuly do tří základních typů – metalická (systém, kdy je v zemi zákonným platidlem pouze daný drahý kov ve formě mincí), úvěrová (systém, kdy v zemi obíhají úvěrové peníze – bankovky) a papírová (systém, kdy v zemi obíhají pouze znaky plnohodnotných peněz – papírové peníze).

1.2.4 Státní teorie peněz

V průběhu historie se vyskytlo několik ekonomických teorií peněz a měny, teorií o podstatě peněz a jejich vlivu na fungování ekonomiky.

V novodobé historii je pojetí a chápání měny značně ovlivněno tzv. státní teorií peněz¹² Georga Friedricha Knappa. Podstatou této teorie je osvětlit podstatu peněz a měny v moderní společnosti.

*Na základě teorie lze za měnu označit jen takové peněžní znaky, které byly vytvořeny nebo jejichž vydání bylo autorizováno státem nebo takovou nejvyšší mocí, která vykonává byť i jen přechodně nebo de facto svrchovanost na určitém území.*¹³

Nominální hodnota těchto peněžních znaků se neodvíjí od jejich vnitřní hodnoty (materiálu použitého při jejich výrobě), jejich nominální hodnota je taková, jakou jim státní autorita (nositel měnové suverenity) prostřednictvím práva určí.

Není možné, aby tyto konkrétní peněžní znaky ztratily svůj měnový charakter jiným způsobem než formální demonetizací provedenou nositelem měnové suverenity (případně provedenou na základě jeho zmocnění). To znamená, že peněžní znaky nemohou svůj měnový charakter ztratit např. tím, že by nedocházelo k jejich používání v peněžním oběhu.

V této souvislosti je rovněž možné zmínit tzv. Greshamův zákon, který se dá stručně definovat jako „špatná mince z oběhu vytlačuje dobrou“.

V průběhu historie docházelo k situacím, kdy v oběhu byly „špatné mince“ (jejich nominální hodnota byla vyšší než hodnota drahého kovu, z něhož byly vyrobeny) a mince hodnotnější, kvalitnější. Podle Greshamova zákona byly „dobré mince“ spíše stahovány z oběhu a tezaurovány, naopak „špatných mincí“ byla snaha se zbavovat.

¹² V publikaci *Mann on the legal aspect of money* je v souvislosti se státní teorií peněz rovněž zmínka o „společenské teorii peněz“ (The Societary theory of money), teorii zcela odlišné.

¹³ BAKEŠ, Milan a kol.: *Finanční právo*; 6., upravené vydání; Praha; C.H. Beck; 2012– s. 339

1.3 Funkce peněz a související otázky

Bylo formulováno několik základních funkcí, které peníze plní. Jedná se o čtyři následující peněžní funkce.

1.3.1 Funkce všeobecného prostředku směny/ funkce oběživa

Na funkci peněz jako prostředku směny je pohlíženo jako na funkci klíčovou.¹⁴ Vzniku peněz předcházela naturální směna, jejímž základním nedostatkem byla nutnost nalézt stranu ochotnou přijmout nabízené zboží za zboží, jehož směnu sama nabízí. Peníze slouží jako prostředek, díky němuž je provádění směny podstatně jednodušší a s nižšími náklady. Tato funkce do značné míry ovlivňuje formu a podobu peněz. V této funkci peníze zprostředkují oběh zboží mezi jednotlivými účastníky trhu a samy přitom rovněž (ve směru opačném pohybu zboží) mezi těmito účastníky trhu obíhají.¹⁵ Podmínka všeobecného přijímání peněz je nezbytná. Logicky vyplývá, že pokud peníze slouží jako prostředek směny, samy nejsou předmětem této směny – v této funkci se tedy na peníze nepohlíží jako na zboží.

V současnosti existuje vedle sebe oběživo hotovostní – jedná se o hmotné předměty, kterými jsou bankovky (případně i státovky) a mince, a oběživo bezhotovostní – nehmotné virtuální peníze.

V normálně fungující rozvinuté tržní ekonomice je celkový objem hotovostního oběživa mnohonásobně nižší než objem oběživa bezhotovostního.

1.3.2 Funkce platidla

Domnívám se, že pojem „funkce platidla“ může být matoucí, protože platidlem je možno rozumět i protihodnotu za určité plnění – a placením poskytnutí této protihodnoty za

¹⁴ MANN, F. A. a PROCTOR, Charles, ed.: Mann on the legal aspect of money; 6th edition; Oxford; Oxford University Press; 2005 – s. 10

¹⁵ BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C. H. Beck; 2012 – s. 336

toto plnění. Touto protihodnotou budou zpravidla peníze. Nicméně peníze, které slouží jako platidlo v tomto smyslu, vystupují v (peněžní) funkci oběživa.

Tím, co odlišuje případ, kdy peníze vystupují jako oběživo a kdy jako platidlo, je existence protipohybu zboží. V případě funkce peněz jako oběživa dochází ke „směně“ zboží za peníze, dochází tedy k pohybu peněz i zboží. Pokud peníze plní funkci platidla, k žádnému protipohybu zboží nedochází, dochází pouze k pohybu peněz. Jedná se např. o platby uskutečňované z důvodu plnění právní povinnosti (např. placení daní) nebo o platby úvěrové.

1.3.3 Funkce obecného pojmenovatele hodnoty/ funkce zúčtovací jednotky

Peníze v této funkci umožňují měřit a porovnávat hodnotu veškerého ostatního zboží, služeb a jiných statků. V této funkci je možné na peníze teoreticky pohlížet jako na jakési univerzální zboží, které slouží jako všeobecný hodnotový ekvivalent, který vyjadřuje hodnotu jiného zboží.

Mám za to, že tato funkce nemusí být vyhrazena pouze penězům, nicméně peníze se v tomto případě jeví jako nejpraktičtější a nejefektivnější prostředkem srovnávání. Zároveň se jedná o způsob široce srozumitelný.

1.3.4 Funkce nositele a prostředku uchování hodnoty

Tato funkce může být označována také jako funkce uchovatele hodnoty či funkce pokladu. Peníze v této funkci jsou aktivem s určitou hodnotou (kupní silou), které má schopnost tuto hodnotu přenést do budoucnosti. Situace by byla ideální, pokud by bylo možné peníze z peněžního oběhu vyjmout (místo toho, aby za ně bylo pořízeno zboží či služby) a po určité době je do peněžního oběhu vrátit, aniž by v průběhu uplynulšího času došlo ke snížení hodnoty, kterou peníze měly na počátku. Je zřejmé, že tato funkce ve své ideální podobě mohla fungovat za existence peněz plnohodnotných. Současné neplnohodnotné peníze dokáží tuto funkci plnit jen omezeně; reálná hodnota peněz v čase je zmenšována např. inflací.

V této souvislosti lze uvažovat o případu (současných) mincí, které jsou vyrobeny z drahého kovu. Bylo by možné hovořit o tom, že plní jistou tezaurační funkci, ale z logiky věci u nich nicméně nelze hovořit o tom, že by byly z peněžního oběhu vyňaty a po čase do něj navraceny.

Pomocí funkcí, které peníze plní, je možné je definovat také jako *zvláštní druh univerzálního zboží používaného k vyjadřování cen ostatního zboží, ke zprostředkování jeho koupě a prodeje a k provádění různých druhů plateb*.¹⁶

1.4 Měna v plném právním slova smyslu, měnové právo

1.4.1 Podmínky, které musí měna v plném právním slova smyslu splňovat

Aby bylo možné hovořit o měně v plném právním slova smyslu, musí být splněny následující podmínky.

Jak již bylo uvedeno výše, konkrétní druh peněz musí být prostřednictvím státní autority za měnu prohlášen a dále systematicky upraven právními předpisy.

Měna musí být zaštitěna autoritou státu – stát musí na svém území nejen uznávat určitý druh peněz jako měnu, ale též je musí být ochoten přijímat v jemu určených platbách. Zároveň je nezbytné, aby daný konkrétní druh peněz byl schopen plnit všechny výše uvedené peněžní funkce.

Dále je nutné, aby tyto peníze existovaly v materializované podobě, tedy ve formě hotovostního oběživa. Musí být zajištěn tzv. nucený oběh těchto peněz, to znamená, že každý subjekt je v daném státě má povinnost je přijímat *na úhradu stejnojmenných (tj. vyjádřených ve stejné měně) peněžních závazků*.¹⁷ Musí tedy existovat povinnost přijmout plnění v tomto druhu peněz.

¹⁶ BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C. H. Beck; 2012 – s. 335

¹⁷ BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C. H. Beck; 2012 – s. 340

Aby určitý druh peněz mohl řádně plnit peněžní funkce, musí se jednat skutečně o všeobecný platební prostředek. To znamená, že na území státu musí mít široký okruh subjektů všech typů možnost tyto peníze používat, nesmí být vyhrazeny jen úzkému okruhu osob.

Domnívám se, že je nutné doplnit další podmínku – tou je ochota širokého okruhu těchto subjektů konkrétní druh peněz používat.

1.4.2 Specifické případy měn

Teoreticky by každá národní měna, upravená právním řádem daného státu, měla na příslušném státním území plnit výše uvedené peněžní funkce.

Vyskytují se nicméně případy, kdy je národní měna i ve vnitřním obchodním styku z důvodu nedůvěry ve stabilitu tuzemského peněžního systému nahrazována měnou cizí. Z toho vyplývá, že existují případy, kdy národní měna překračuje hranice státu, jehož právním řádem je upravena; taková národní měna je schopna plnit peněžní funkce na nadnárodní úrovni¹⁸.

Je třeba zmínit pojem měn nadnárodních. Jedná se o měny, které jsou zaštitěny autoritou více států a které nahrazují (původní) národní měny těchto států. Tyto měny se neopírají jen o vnitrostátní právní úpravu, ale také o mezinárodní právní předpisy. Ve všech státech tato jediná (společná) měna plní všechny peněžní funkce¹⁹. Státy, které zavedly tuto měnu, spolu tvoří tzv. měnovou unii.

Je možné dodat, že existuje také pojem měn mezinárodních²⁰, vyznačují se tím, že jsou zaštitěny autoritou mezinárodní organizace či instituce a jsou upraveny jejími právními předpisy. Ovšem „měny“ takto označené nesplňují výše uvedené podmínky, proto by neměly být za měnu v právním slova smyslu považovány, tak ani označovány.

¹⁸ Příkladem takové měny je americký dolar.

¹⁹ Příkladem takové měny je euro.

²⁰ Příkladem může být jednotka nazvaná SDR (Special Drawing Rights – Zvláštní práva čerpání), která byla zavedena na půdě Mezinárodního měnového fondu.

1.4.3 Měnové právo v souvislosti s otázkou měny

Měnové právo, pododvětví práva finančního, je souhrnem norem vesměs veřejnoprávního charakteru a zabývá se právní úpravou měny, peněžního oběhu a platebního styku.

Co se měny týče, v právních předpisech je obvykle stanoveno, co je měnovou jednotkou v daném státě, jaký konkrétní druh peněz je měnou (soustava zákonných peněz), dále jsou upravena pravidla pro emisi hotovostního oběživa včetně určení instituce mající výhradní právo tuto emisi provádět. Jsou rovněž stanovena pravidla pro provádění (bezhotovostního) platebního styku a určeny vztahy národní měny k ostatním měnám. Upravena jsou rovněž pravidla pro fungování peněžního oběhu – je nezbytné stanovit povinnost přijímat zákonné peníze a tím zajistit jejich nucený oběh. Účelem norem měnového práva je také poskytovat měně ochranu, zejména chránit ji proti padělání.

Stručně je možné zmínit, že *právními zásahy může být systém měny v určitém státě upravován, více či méně měněn, či zcela přetvářen. Při podstatném zásahu do měnového systému, kterým je vlastně znovu definována měna a způsob jejího působení v základních peněžních funkcích, hovoříme o měnové reformě.*²¹ Měnové reformy mohou být různého charakteru – mohou se např. týkat jen změny názvu dané měnové jednotky, ale také tímto způsobem může být prohlášena část, případně veškeré oběživo za neplatné.

1.5 Zákonné peníze

Normy měnového práva v první řadě definují, která konkrétní forma peněz je na území daného státu považována za zákonné peníze.

Za zákonné peníze považujeme hmotné předměty (...) denominované v zákonných měnových jednotkách, jejich násobcích či zlomcích, které lze použít ve funkci oběživa či

²¹ BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C.H. Beck; 2012 – s. 341

*platidla k úhradě peněžních závazků, denominovaných v měně, na kterou znějí, a to v jejich nominální hodnotě.*²²

Peněžní prostředky dané měny mohou nabývat, jak již bylo zmíněno, dvou forem. Zákonné peníze představují první z těchto forem – hotovostní oběživo.

1.5.1 Kategorie zákonných peněz

V průběhu historického vývoje, jak již bylo výše uvedeno, se vyvinuly celkem tři kategorie zákonných peněz – mince, státočky a bankovky. Výrazná odlišnost, která mezi mincemi a bankovkami (a případně státočkami) přetrvává, spočívá v materiálu používaném pro výrobu a způsobu jejich provedení. Bankovky jsou zpravidla vyráběny z papíru – jedná se však o speciální „bankovkový papír“ obsahující tkaninová vlákna, proto je tento papír mimořádně odolný. V některých státech jsou však bankovky vyráběny z plastu. Mince se tradičně vyrábějí z kovů či slitin kovů.

Není nutné, aby byly v jednom státě využívány všechny tři kategorie zákonných peněz. Dá se říci, že státočky²³ jako kategorie zákonných peněz v podstatě zanikly, případně jsou zanedbatelného významu.

1.5.2 Měna a zákonné peníze v ČR

Ústava ČR ani ústavní zákony se problematikou měny a souvisejícími otázkami nezabývají. Je možné zmínit, že původní znění čl. 98 Ústavy, který se týká České národní banky, bylo jiné. Dnes je podle Ústavy hlavním cílem činnosti České národní banky „péče o cenovou stabilitu“. V původním znění v čl. 98 odst. 1 Ústavy bylo, že hlavním cílem činnosti České národní banky je „péče o stabilitu měny“, bylo tomu tak do 1. ledna 2002, do nabytí účinnosti ústavního zákona č. 448/2001 Sb²⁴.

²² KOLEKTIV AUTORŮ: Pocta prof. JUDr. Milana Bakešovi, DrSc., k 70. Narozeninám; 1. vydání; Praha; Leges; 2009 – s. 169 – 170

²³ Poslední státočky byly na území tehdejší ČSSR staženy z oběhu v roce 1973.

²⁴ Tato změna souvisela s potřebou docílení souladu s evropským právem.

Na „ústavní úrovni“ nelze nezmínit, že v judikatuře Ústavního soudu je jeden nález, který má souvislost s problematikou měny²⁵, protože i extrémní interpretace právních předpisů soudy obecnými, může představovat zásah do některého z ústavně zaručených základních práv. Tomuto případu je věnována pozornost v kapitole 4.2.

Co se týče relevantních právních předpisů Evropské unie, je možné zmínit následující právní normy:

- Nařízení Rady (ES) č. 2182/2004 o medailích a žetonech, podobných mincím eur (ve znění změn provedených Nařízením Rady (ES) č. 46/2009)
- Nařízení Rady (ES) č. 1338/2001, kterým se stanoví opatření, nezbytná k ochraně eura proti padělání
- Rámcové rozhodnutí Rady č. 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání v souvislosti se zaváděním eura ve znění Rámcového rozhodnutí Rady č. 2000/1/887/SVV ze dne 6. prosince 2001, kterým se mění Rámcové rozhodnutí Rady č. 2000/383/SVV.

O těchto předpisech bude dále pojednáno v příslušných částech práce, protože mají jistou souvislost s tématem práce. Jinak však pozornost Evropské měnové unii a předpisům evropského práva s ní souvisejících věnována nebude.

Základ úpravy české měny je v zákoně č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Jedná se konkrétně o část čtvrtou zákona (§ 12 – 22).

Česká národní banka je vrcholnou měnovou institucí. Jejím výhradním oprávněním (a zároveň povinností) je emise hotovostního oběživa (vydávání bankovek a mincí), jejím úkolem rovněž určovat měnovou politiku. Aby Česká národní banka mohla zajistit plnění cíle stanoveného jí ústavou – pečovat o cenovou stabilitu, je nadána příslušnými pravomocemi v měnové oblasti. Považuji za nutné upozornit, že činností ČNB, které se týkají tzv. operací na volném trhu, nebude v této práci věnována žádná pozornost.

²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2006, sp. zn. IV.ÚS 38/06(N 124/41 SbNU 539) – Cizí měna jako předmět závazkových vztahů

Zákon o ČNB upravuje zákonné peníze v České republice. V § 13 tohoto zákona je stanoveno, že peněžní jednotkou v ČR je koruna česká (zkratkou názvu je Kč), která se dělí na sto haléřů. To znamená, že v ČR existuje peněžní jednotka hlavní a vedlejší. Česká peněžní jednotka není vyjádřena žádným ekvivalentem²⁶. Podle ustanovení § 16 odst. 1 zákona o ČNB jsou zákonnými penězi v ČR platné bankovky a mince emitované ČNB, rozhodující je jejich hodnota nominální.

Problematice zákonných peněz se dále věnuje řada vyhlášek ČNB. Velice významným předpisem týkající se této oblasti je zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí. Tento zákon – kromě pravidel pro (hotovostní) peněžní oběh, stanoví obecnou povinnost přijímat zákonné peníze²⁷.

Problematiky zákonných peněz se dotýkají i jiné normy, např. normy trestního práva.

Soustava zákonných peněz je tvořena bankovkami a mincemi, které jsou vydávány ČNB. Vyhláškami ČNB je stanoveno, *jaké konkrétní předměty (peněžní znaky) se stávají součástí soustavy zákonných peněz*²⁸, jsou stanoveny jejich náležitosti²⁹ a také je určen počátek jejich platnosti. Okamžikem vydání do oběhu se platidlo stává součástí soustavy zákonných peněz. Prostřednictvím vyhlášek ČNB dochází rovněž k ukončování platnosti jednotlivých druhů zákonných peněz.

S výhradním oprávněním ČNB vydávat oběživo nedílně souvisí právo prohlásit toto oběživo za neplatné a následně je stahovat z oběhu (§ 19 zákona o ČNB). Zároveň však má

²⁶ Na českých bankovkách není uvedeno např. krytí zlatem. Pro zajímavost je možné uvést, že informace o vztahu koruny (československé) ke zlatu přetrvávala na bankovkách i v období socialismu; zlatý obsah koruny byl naposledy stanoven zákonem č. 41/1953 Sb., o peněžní reformě. Zlatý obsah československé koruny byl určen ve výši 0,123426g ryzího zlata; tato informace ale neměla nic společného s (ne)možností směnitelnosti za zlato.

²⁷ Ustanovení §5, odst. 1 tohoto zákona – *Každý je povinen přijmout tuzemské bankovky a mince bez omezení, ledaže je oprávněn jejich příjem odmítnout*

²⁸ BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C. H. Beck; 2012 – s. 343

²⁹ Zaváděný druh zákonných peněz je označen buď jako bankovka nebo mince. Převážnou část vyhlášky tvoří slovní popis vzhledu platidla; u mincí je vyhláška doplněna i jejich grafickým znázorněním.

ČNB povinnost vyměnit za stanovených podmínek oběživo prohlášené za neplatné za oběživo platné³⁰.

V zásadě platí, že mezi bankovkami a mincemi (...) není u nás v současnosti právního ani ekonomického rozdílu. Jedná se vesměs o peníze neplnohodnotné, vydávané stejným emitentem, tj. Českou národní bankou, na základě stejných emisních pravidel a majících v hotovostním peněžním oběhu stejnou právní a ekonomickou (...) úlohu a postavení.³¹

Aby mohl peněžní oběh bezproblémově fungovat a aby nebyla narušena důvěra veřejnosti v bankovky a mince emitované ČNB, podléhají zákonné peníze komplexní právní ochraně.

2. Část druhá – Peněžní oběh

2.1 Peněžní oběh v obecné rovině a některé další otázky

2.1.1 Vymezení peněžního oběhu

Pojem „peněžní oběh“ je dle mého názoru obtížně definovatelný. Pokusím se jej přesto definovat jako: pohyb peněz při plnění funkcí oběživa a platidla.

³⁰ Podle § 19 odst. 1 zákona o ČNB platí, že doba stanovená pro výměnu zneplatněného oběživa nesmí být kratší pěti roků, je nicméně umožněno, aby zvláštní zákon stanovil jinak. Na § 19 zákona o ČNB navazuje ustanovení § 6 odst. 1 písm. c) zákona o oběhu bankovek a mincí.

³¹ KOLEKTIV AUTORŮ: Pocta prof. JUDr. Milanu Bakešovi, DrSc., k 70. Narozeninám; 1. vydání; Praha; Leges; 2009 – s. 171

Jiným termínem je „platební styk“. *Platební styk je peněžní vztah mezi plátcem a příjemcem, který je uskutečňován v určitých formách dohodnutými platebními instrumenty buď přímo mezi nimi, nebo prostřednictvím k tomu určených platebních subjektů (např. bank nebo spořitelních a úvěrních družstev).*³²

Pro účely této práce je možné se stručně zabývat jedním z členění forem platebního styku, jedná se o dělení na platební styk hotovostní a platební styk bezhotovostní.

Bezhotovostní platební styk je charakterizován tím, že je vždy zprostředkován poskytovateli platebních služeb – zejména bankami, *a probíhá mezi běžnými/platebními účty plátce a příjemce.*³³ Oproti tomu hotovostní platební styk probíhá tak, že *mezi plátcem a příjemcem dochází k předání peněz ve formě bankovek a mincí.*³⁴

V užším smyslu se platebním stykem rozumí pouze bezhotovostní platební styk.

Je nutné se znovu zabývat pojmem peněžního oběhu. Definovala jsem jej jako pohyb peněz při plnění funkcí oběživa a platidla. I tento pojem je nepochybně možné chápat ve dvou významech. Peněžním oběhem v širším smyslu je třeba dle mého názoru rozumět „pohyb peněz“ ve formě hotovostního oběživa (tedy „pohyb bankovek a mincí“) a současně rozličné formy bezhotovostního platebního styku. Peněžní oběh v užším smyslu v sobě naopak zahrnuje pouze uvedený „pohyb peněz ve formě hotovostního oběživa“.

Pro tuto práci je určující chápání peněžního oběhu v užším smyslu tohoto pojmu. To je důvodem, proč se vyhýbám termínu „hotovostní peněžní oběh“.

2.1.2 Některé otázky týkající se hotovostního oběživa

V právních předpisech je kromě pravidel, která upravují zákonné peníze, nutné rovněž stanovit pravidla pro nakládání s nimi, pravidla pro jejich přijímání a také pravidla určená k jejich ochraně.

³² SCHLOSSBERGER, Otakar: Platební služby; 1. vydání; Praha; Management Press; 2012 – s. 11

³³ SCHLOSSBERGER, Otakar: Platební služby; 1. vydání; Praha; Management Press; 2012 – s. 12

³⁴ SCHLOSSBERGER, Otakar: Platební služby; 1. vydání; Praha; Management Press; 2012 – s. 12

Jak již bylo řečeno, zákon č. 6/1993Sb., o České národní bance obsahuje základní pravidla pro emisi bankovek a mincí, pravidly pro jejich oběh se zabývá zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí. Relativně nedávné přijetí tohoto zákona lze bezpochyby hodnotit jako pozitivní, protože před tímto krokem byla problematika oběhu bankovek a mincí upravena pouze na úrovni vyhlášek. Konečně jsou pravidla pro oběh bankovek a mincí upravena na základě zákona, což odpovídá významu této problematiky. K zákonu o oběhu bankovek a mincí ČNB vydala vyhlášku č. 274/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o oběhu bankovek a mincí.

Vydávat bankovky a mince je výhradním právem ČNB. Dalo by se říci, že ČNB nese odpovědnost za zásobování peněžního oběhu dostatečným množstvím bankovek a mincí a rovněž za jejich kvalitu.

§14 a §15 zákona o ČNB stanoví další úkoly ČNB; jsou jimi sjednávání tisku bankovek a ražby mincí, organizace dodávek hotovostního oběživa od výrobců v souladu s požadavky peněžního oběhu, spravování zásob mincí a bankovek, dozírání na ochranu a bezpečnost mincí a bankovek nevydaných do oběhu, úschova a ničení tiskových desek a razidel a neplatných a vyřazených bankovek a mincí (hotovostní oběživo, které je oběhem opotřebováno, ČNB z oběhu stahuje, ničí a nahrazuje bankovkami a mincemi novými).

Zákon o oběhu bankovek a mincí ČNB stanoví činnosti, které má ČNB vykonávat při řízení peněžního oběhu, jedná se např. o výměnu určitých typů tuzemských bankovek a mincí či zkoumání pravosti podezřelých bankovek a mincí.

ČNB na svých vybraných pobočkách provozuje službu, jejímž prostřednictvím provádí dotace a odvody hotových peněz jednotlivým komerčním bankám, které realizují hotovostní platební služby. ČNB tak systémem dotací a odvodů českých peněz zajišťuje, že do oběhu jsou vydávány pouze pravé a platné, kvalitní a nepoškozené peníze.³⁵ Dotací lze v tomto případě charakterizovat jako přijímání hotovostního oběživa v rámci jedné banky do tzv. hlavního

³⁵ SCHLOSSBERGER, Otakar: Platební služby; 1. vydání; Praha; Management Press; 2012 – s. 119

trezoru banky ze zásob českých peněz ČNB³⁶, odvodem je míněn opačný postup – předávání přebytečného hotovostního oběživa z hlavního trezoru banky do zásob českých peněz ČNB.

Na závěr této podkapitoly nemohu nepoznamenat, že již po řadu let se objevují úvahy o tom, že bankovky a mince jsou zbytečné či zastaralé a že hotovostní oběživo by mělo být zcela nahrazeno rozličnými formami bezhotovostního platebního styku. Tyto úvahy se stále *ukazují jako liché, a to i přes to, že objem i počet bezhotovostních plateb každý rok narůstají.*³⁷ Podle mého názoru nebude nikdy možné bankovky a mince zcela nahradit.

Domnívám se, že je takřka nemožné, že by se některý ze států skutečně uchýlil ke zrušení hotovostního oběživa. Lze znovu připomenout, že existence hotovostní formy oběživa je jedním ze základních atributů měny. Pokud by tato podmínka splněna nebyla, není možné hovořit o měně. I tato skutečnost je jedním z důvodů, proč úvahy na téma, že by mince a bankovky měly být zrušeny pro svou překonanost, zbytečnost atd. pokládám za zcela nesmyslné.

Považuji za zajímavé, že i přes výše zmíněné úvahy objem hotovostního oběživa narůstá.

2.2 Jednotlivé aspekty peněžního oběhu

2.2.1 Právní úprava problematiky peněžního oběhu

Problematika peněžního oběhu je komplexně upravena v zákoně o oběhu bankovek a mincí, na nějž navazuje vyhláška ČNB č. 274/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o oběhu bankovek a mincí. Rovněž bylo vydáno úřední sdělení ČNB č. 17/2011 Věstníku ČNB k některým ustanovením zákona o oběhu bankovek a mincí.

³⁶ SCHLOSSBERGER, Otakar: Platební služby; 1. vydání; Praha; Management Press; 2012 – s. 119

³⁷ KOLEKTIV AUTORŮ: Pocta prof. JUDr. Milanu Bakešovi, DrSc., k 70. Narozeninám; 1. vydání; Praha; Leges; 2009 – s. 377

Zákon o oběhu bankovek a mincí zrušil vyhlášku č. 37/1994 Sb., kterou byl stanoven postup při příjmu peněz a nakládání s nimi a dále pravidla pro poskytování náhrad za necelé a poškozené hotovostní oběživo. Dále byla zákonem zrušena vyhláška č. 553/2006 Sb., která stanovila podmínky pro zhotovování reprodukcí a napodobenin bankovek a mincí. Zákon obě tyto vyhlášky nahradil; došlo ke změnám či doplnění problematiky dříve upravené v těchto předpisech.

Podle úvodního ustanovení má tento zákon rovněž navazovat na přímo použitelné předpisy EU. Do zákona je zahrnuta rovněž problematika, která se týká zpracovávání tuzemských bankovek a mincí³⁸. Dohledem nad dodržováním tohoto zákona a příslušných navazujících předpisů je pověřena ČNB.

2.2.2 Povinnost přijímat zákonné peníze a právo zákonné peníze odmítnout

Zákonná povinnost přijímat zákonné peníze je stanovena jako obecné pravidlo, v jaké míře se tato povinnost uplatní, záleží na dvou kritériích (případně jejich kombinaci) a splnění dalších zákonných podmínek.

Prvním z těchto kritérií je subjekt, který má přijmout zákonné peníze. Podle typu subjektu je určen rozsah povinnosti přijímat zákonné peníze a následné nakládání s nimi. Je možné rozlišovat několik typů subjektů – ČNB, úvěrová instituce provádějící pokladní operace, zpracovatel tuzemských bankovek a mincí, provozovatel kasina, směnárník, (jiná) právnická osoba a (jiná) fyzická osoba

Druhým kritériem jsou samotné přijímané peníze. Na ně lze pohlížet ze dvou hledisek. Prvním z hledisek je druh přijímaných peněz (zda se jedná o bankovky nebo mince) a druhým hlediskem je stav, v němž se peníze nacházejí. Podle stavu přijímaných peněz lze rozlišovat tyto bankovky a mince: bezvadné, opotřebované oběhem a poškozené (rozlišuje se dále mezi poškozením běžným a nestandardním).

³⁸ Zpracovatelé tuzemských peněz jsou nově regulovanou kategorií subjektů, což lze bezpochyby považovat za přínosné.

Za opotřebované peníze je považována např. pomačkaná bankovka či odřená mince. Jak název napovídá, opotřebení není výsledkem úmyslného jednání.

Běžné poškození je v právní úpravě definováno negativně – jedná se o poškození jiné než nestandardní. Běžně poškozenou je např. bankovka natržená či bankovka skládající se ze dvou částí (nepochybně patřících k sobě) slepených dohromady. Příkladem běžně poškozené mince může být mince zkorodovaná v případě, že míra zkorodování nečiní její reliéf nečitelným.

Nestandardně poškozeným penězům je společné, že toto poškození je buď důsledkem mimořádné události, nebo je (evidentně) způsobeno úmyslně či alespoň se jedná o zavinění nedbalostní. To je důvodem zvláštních pravidel na ně se aplikujícím. Příkladem nestandardně poškozené mince je např. mince deformovaného tvaru či mince proděravělá, příkladem nestandardně poškozené bankovky je např. bankovka ohořelá, pomalovaná či skládající z více než dvou částí.

Míra opotřebení či poškození hraje roli při posuzování, zda jsou bankovky a mince vhodné pro další oběh.

V zákoně se také objevují pojmy mince celá, bankovka celá³⁹ a bankovka celistvá⁴⁰. V úvahu je možné vzít rovněž dělení mincí a bankovek tuzemských a cizozemských; v dalším textu dále nezdůrazňuji, že se problematika týká bankovek a mincí tuzemských.

Výjimky z obecné povinnosti přijímat zákonné peníze, tedy vlastně právo (nikoli povinnost) odmítnout zákonné peníze, jsou založeny buď na kvantitě a právním charakteru zákonných peněz, nebo na jejich kvalitě.⁴¹

Běžně poškozené bankovky a mince přijímá ČNB i úvěrová instituce provádějící pokladní operace⁴²; bankovky a mince nejsou vráceny do oběhu. Jiná právnická osoba a

³⁹ V souladu se zákonem je za bankovku celou považována i taková bankovka, které chybí část či části okraje na jejím obvodu, ovšem pouze za splnění podmínek stanovených v úředním sdělení.

⁴⁰ Taková bankovka musí tvořit souvislý celek.

⁴¹ BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C. H. Beck; 2012 – s. 347

směnárník přijímají tyto bankovky a mince jen v případě, že jsou celé (pokud tato podmínka splněna není, mají právo jejich přijetí odmítnout), tyto subjekty navíc mohou odmítnout přijetí nestandardně poškozených peněz. Fyzická osoba (netýká se směnárníka) je oprávněna odmítnout přijetí běžně poškozených i nestandardně poškozených bankovek a mincí; fyzická osoba má na rozdíl od ostatních subjektů možnost odmítnout přijetí padělaných či pozměněných peněz (stačí podezření, že by mohlo jít o tyto peníze).

Opotřebované a běžně poškozené bankovky a mince vyměňuje ČNB a úvěrová instituce provádějící pokladní operace za bankovky a mince vhodné pro další oběh (v nominální hodnotě odpovídající vyměňovaným bankovkám a mincím)⁴³.

Specifický postup se uplatňuje v případě bankovek necelých. V takovém případě lze vyměnit pouze takové bankovky, jejichž celková plocha přesahuje 50 %, které jsou celistvé nebo se skládají nejvýše ze dvou částí nepochybně patřících k sobě – uplatňuje se tzv. polovinové pravidlo⁴⁴ – pokud bankovka splňuje požadavky, náleží za ní náhrada v plné nominální výši, jinak nenáleží náhrada žádná. Účelem tohoto pravidla je zabránit, aby výměnou necelé bankovky nebyla získána náhrada vyšší, než odpovídá nominální hodnotě bankovky.

Nestandardně poškozené mince a bankovky vyměnit nelze. Ve výjimečných a odůvodněných případech přesto může ČNB rozhodnout, že i za tyto bankovky a mince bude náhrada poskytnuta – mezi tyto případy patří např. skutečnost, že k poškození peněz došlo nešťastnou náhodou či při živelní pohromě. Za úmyslně poškozené bankovky a mince pochopitelně náhrada nepřísluší.

⁴² U tohoto subjektu musí být splněna podmínka, že se jedná o peníze celé nebo o bankovky celistvé či bankovky, které se skládají nejvýše ze dvou částí nepochybně patřících k sobě, za předpokladu, že celková plocha takových bankovek je větší než 50 %).

⁴³ Existuje rovněž možnost, že se částka odpovídající nominální hodnotě předložených bankovek a mincí převede nebo připsá na účet.

⁴⁴ Před přijetím zákona o oběhu bankovek a mincí bylo uplatňováno jiné pravidlo (tzv. čtvrtinové). Pamatuji si, jak se v souvislosti s touto změnou v médiích objevila zpráva o pracovníci ČNB, která „využila“ změny pravidel k získání majetkového prospěchu (za část bankovek v nominální hodnotě 5 000 Kč získala náhradu podle „starého“ čtvrtinového pravidla, za zbývající části bankovek podle nově uplatňovaného pravidla polovinového). Toto jednání bylo kvalifikováno jako trestný čin podvodu.

Dalším omezením nuceného oběhu mincí a bankovek je z hlediska jejich kvantity. Pro mince oběžné je stanoveno omezení 50 kusů při jedné platbě – je zde právo⁴⁵ odmítnout příjem oběžných mincí nad tento limit. Situace ohledně mincí pamětních je specifická a bude jí věnována pozornost v podkapitole 3.2.1. Zákon o oběhu bankovek a mincí neobsahuje ustanovení, které by obsahovalo obdobné pravidlo pro bankovky⁴⁶. Z logiky věci nicméně usuzuji, že i pro bankovky existuje omezení jejich počtu – a to z „pohledu“ zákona o omezení plateb v hotovosti.

Úprava povinnosti přijímat zákonné peníze je dle mého názoru komplexní a na velmi dobré úrovni. „Odstupňování“ této povinnosti považuji za zcela odpovídající potřebám peněžního oběhu. Rovněž limit pro oběžné mince pokládám za vhodně zvolený. V zákonné úpravě nespátřuji žádný legislativní nedostatek.

2.2.3 Limit pro platby v hotovosti

Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti zavádí limit pro platby v hotovosti a představuje *tak výrazný průlom do konceptu zákonných peněz, které nadále již nelze použít k provedení úhrady jakéhokoliv peněžitého závazku denominovaného v české měně.*⁴⁷

Účelem zákona je stanovení limitu pro platby v hotovosti a v důsledku toho povinnosti ve stanovených případech provést platbu bezhotovostně. Obecným pravidlem je, že se jedná o platby, jejichž výše překračuje částku 350 000 Kč. Toto pravidlo ovšem není bezvýjimečné, protože zákon konkretizuje, na které platby se vztahuje, a rovněž stanoví několik případů, kdy aplikován nebude.

⁴⁵ Toto oprávnění nemají ČNB a úvěrové instituce provádějící pokladní operace.

⁴⁶ V praxi se vyskytují situace, kdy je placeno bankovkou, jejíž nominální hodnota je „neúměrná“ výši platby, legislativně však tyto případy řešeny nejsou. Nepokládám za potřebné, aby se situace změnila.

⁴⁷ BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C. H. Beck; 2012 – s. 354

Platbou se pro účely zákona nerozumí vklad peněžních prostředků (hotovosti) na účet vlastní nebo cizí u peněžního ústavu či jejich výběr. Na straně druhé je však za platbu v hotovosti považován i případ platby vysoce hodnotnými komoditami.

Povinnost provést platbu bezhotovostně se nevztahuje na v zákoně vyjmenované případy – jedná se např. o platby daní či povinné platby vyplývající z pracovněprávních vztahů. Zákonem rovněž není dotčena povinnost provést platbu v hotovosti podle jiných právních předpisů.

Jako velice závažný legislativní nedostatek je nutné kvalifikovat definici poskytovatele platby – § 2 odst. 1 písm. b) uvádí, že poskytovatelem platby je ten, kdo platbou uhrazuje závazek. Závazkem je nutno rozumět závazkový právní vztah, z toho vyplývá, že se nejedná o případy plnění z reálných kontraktů⁴⁸. De iure se jedná o další výjimku z aplikace tohoto zákona, byť tuto situaci bezpochyby nelze hodnotit pozitivně.

Z aplikace zákona je vyloučena významná množina případů, na které by se zákon rovněž vztahovat měl, aby mohlo být plně dosaženo jeho účelu. Za alarmující považuji zejména skutečnost, že zákon de iure nemůže být aplikován na případ darování (peněžní částky překračující limit 350 000 Kč). De lege ferenda by bylo proto vhodné uvažovat o změně této nevyhovující definice. Vhodným řešením by mohla být definice: „Poskytovatelem platby (je) ten, kdo platbou uhrazuje závazek nebo kdo poskytuje plnění v případě reálných kontraktů“.

2.2.4 Napodobeniny zákonných peněz

Napodobeniny bankovek či mincí mohou být charakterizovány jako hmotné předměty (případně nehmotná zobrazení), která se svým vzhledem podobají zákonným penězům. Tyto napodobeniny lze zhotovovat různými postupy a mohou být určeny k rozličným účelům.

Problematika napodobenin zákonných peněz má souvislost rovněž s právem trestním. Je totiž nutné rozlišovat mezi paděláním peněz a napodobováním peněz. Ve druhém případě

⁴⁸ Tato situace již byla řešena soudem – rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. února 2011 – sp. zn. 1 Afs 91/2010.

chybí úmysl udávat napodobeniny jako peníze pravé, nicméně další osoba, které se takový předmět dostane do rukou, již tento úmysl pojmout může – z hlediska trestního práva se napodobenina stává padělkem.

Právní úpravu týkající se reprodukcí a napodobenin bankovek a mincí obsahuje zákon o oběhu bankovek a mincí a prováděcí vyhláška ČNB k tomuto zákonu. Vyhláška se vztahuje na zhotovování hmotných i nehmotných reprodukcí a napodobenin platných tuzemských i cizozemských bankovek a mincí a bankovek a mincí, které mohou být za platné tuzemské a cizozemské bankovky či mince vyměněny, dále se vyhláška vztahuje na vyrábění předmětů, které tyto bankovky či mince svou úpravou napodobují. Z těchto podrobných podmínek lze vyvodit závěr, že v souladu s právem je pouze zhotovování reprodukcí a napodobenin „bezpečných“, prakticky nezaměnitelných za zákonné peníze.

Legálně lze zhotovit jednostrannou či oboustrannou reprodukcí nebo napodobeninu bankovek za podmínek, že jejich rozměry jsou na první pohled odlišné od rozměrů bankovek pravých. Bez těchto podmínek lze zhotovit jednostrannou reprodukcí nebo napodobeninu bankovek, pokud je jejich tvar oproti pravým bankovkám výrazně modifikován. A nakonec je možné vyrábět reprodukcí a napodobeniny bankovek z materiálu, který je zcela nezaměnitelný s materiálem bankovek pravých. Nezaměnitelným materiálem se nerozumí jen papír, ale také plast. Stanoveny jsou rovněž podmínky pro zhotovení nehmotné reprodukcí či napodobeniny bankovek, kromě technických parametrů je požadováno, aby toto zobrazení obsahovalo nápis „Specimen“ (či nápis obdobného významu).

Zhotovení hmotné reprodukcí nebo napodobeniny mince musí splňovat jedinou podmínku – že materiál této napodobeniny bude nezaměnitelný s materiálem mince pravé. Je pamatováno i na nebezpečí zneužití napodobenin mincí v zařízeních jakými jsou např. prodejní automaty. Oproti bankovkám je z pochopitelných důvodů možné zhotovovat nehmotné reprodukcí a napodobeniny mincí bez omezení.

Za jiných podmínek není možné zhotovovat napodobeniny peněz, smyslem této úpravy je eliminovat nebezpečí plynoucí z možnosti zneužití napodobenin.

Právní úpravu této problematiky pokládám za vyhovující. De lege ferenda lze uvažovat o doplnění právní úpravy napodobenin peněz o oprávnění ČNB, aby na základě svého uvážení mohla v odůvodněných případech povolit zhotovení napodobenin i za jiných než stanovených podmínek. Skutečnost, že ČNB tímto oprávněním (zatím) nedisponuje, nicméně nepokládám legislativní nedostatek velkého významu.

S problematikou napodobenin úzce souvisí nařízení Rady (ES) č. 2182/2004 o medailích a žetonech, podobných mincím eur (ve znění změn provedených Nařízením Rady (ES) č. 46/2009). V ČR a ostatních státech, které nejsou členem Evropské měnové unie, se použitelnost tohoto nařízení rozšiřuje nařízením Rady (ES) č. 2183/2004.

Nařízení má chránit veřejnost před nebezpečím plynoucím ze záměny napodobenin eurových mincí za mince pravé a rovněž má eliminovat situace, kdy by takové napodobeniny byly úmyslně použity jako eurové mince pravé.

Nařízení proto stanoví podmínky pro zhotovování reprodukcí a napodobenin eurových mincí. Podle podrobných podmínek stanovených nařízením je legální pouze výroba napodobenin bezpečných, nezaměnitelných s pravými mincemi. Medaile a žetony takto zhotovené se např. musí lišit svou velikostí od pravých mincí (existuje „referenční pásmo“, uvnitř kterého se nesmí nacházet velikost zhotovovaných napodobenin). Obecně nesmí zhotovované medaile a žetony obsahovat symboly či nápisy mající souvislost s eurovými mincemi nebo jejich motivy.

V určitých případech je Komise oprávněna povolit používání výrazů „euro“ nebo „eurocent“ nebo symbolu eura, ačkoli by podle nařízení nebyly splněny podmínky pro jejich použití.

Pravidla pro bezpečné reprodukce eurových bankovek jsou spolu s další problematikou (jak název napovídá) obsažena v rozhodnutí Evropské centrální banky č. ECB/2003/4, o jmenovitých hodnotách, specifikacích, reprodukcích, výměně a stahování eurových bankovek. Tato pravidla se neliší od tuzemské úpravy, jedinou výjimkou je možnost individuálního povolení zhotovení reprodukce nebo napodobeniny za jiných než stanovených

podmínek bezpečných reprodukcí, toto povolení může udělit Evropská centrální banka nebo příslušná centrální banka členského státu.

2.2.5 Náhražky zákonných peněz

Problematika náhražek peněz je z právního hlediska zajímavá z toho důvodu, že na tuto problematiku není – kromě jediné výjimky – v právním řádu vůbec pamatováno. Touto jedinou výjimkou je (bohužel) trestní zákon.

U náhražek peněz nehraje roli jejich vzhled, nýbrž záleží na funkci, kterou mají plnit. Lze je definovat jako hmotné předměty, které mají nahrazovat peníze ve funkcích oběživa a platidla (domnívám se, že zbývající dvě funkce peněz nehrají z logiky věci při kvalifikaci náhražek peněz roli). Obdobně lze definovat náhražky jako *takové platební prostředky, které mají ať už trvale nebo dočasně plnit funkci peněz.*⁴⁹

Otázkou ovšem zůstává, co lze označit za skutečnou náhražku peněz. Závažným legislativním nedostatkem je bezpochyby skutečnost, že trestní zákon v § 239 odst. 1 (jedná se o jednu z forem trestného činu ohrožování oběhu tuzemských peněz) označuje za trestné následující jednání – neoprávněnou výrobu či vydání náhražky peněz nebo neoprávněné dávání jich do oběhu, aniž by však existovalo jakékoli další ustanovení, které by např. stanovilo podmínky pro oprávněnou výrobu náhražek či se náhražek jinak týkalo.

Domnívám se, že za náhražku peněz lze považovat předmět, který plní nebo je schopen plnit funkci oběživa a platidla, nicméně je nutné, aby takový předmět byl skutečně všeobecným prostředkem směny. Je nezbytné, aby takový předmět byl akceptován dostatečně širokým okruhem subjektů jako úhrada peněžitých závazků. Zároveň je třeba, aby za tento předmět bylo možné pořídit nezanedbatelný okruh zboží a jiných statků. Z toho logicky vyplývá nutnost, aby tento předmět byl akceptován i jinými subjekty než tím, který náhražky vydal.

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 03. 2010, sp. zn. 6 Tdo 336/2010 – Případ má však s náhražkami „souvislost“ jen z toho důvodu, že se obviněný v dovolání (odmítnutém tímto usnesením) domáhá posouzení svého případu jako trestného činu ohrožování oběhu tuzemských peněz a nikoli jako padělání a pozměnění peněz.

Nezbývá než konstatovat, že jakékoli náhražky peněz je nutné klasifikovat jako neoprávněné (stejně tak jejich udávání do oběhu), protože – na rozdíl od napodobenin peněz – neexistuje možnost výroby náhražek v souladu se zákonem.

Pojem náhražek peněz je značně neurčitý a nabízí se proto otázka, zda se na našem území nevyskytují (neoprávněné) náhražky peněz. Lze se zamyslet nad povahou např. dárkových poukázek a „předmětů“ podobné povahy. Zastávám názor, že dárkovou poukázku naprosto nelze považovat za náhražku peněz. I kdyby za ní bylo možné pořídit široký okruh zboží, není splněna podmínka všeobecnosti – poukázka není přijímána širokým okruhem subjektů. Z logiky věci platí, že je přijímána pouze tím subjektem, který danou poukázku „vydal“. Považuji za v praxi velmi nepravděpodobnou situaci, že by osoba použila poukázku „vydanou“ jedním subjektem např. na úhradu svého závazku u subjektu druhého a tento druhý subjekt nabízené plnění přijal. Je naprosto nepředstavitelné, že by k takovým situacím mohlo docházet v masovém měřítku.

Jiným případem jsou ovšem tzv. stravenky. Domnívám se, že okruh zboží, které lze za ně pořídit je sice omezený, nicméně i tak velmi rozmanitý, a zároveň jsou stravenky přijímány po celém území ČR širokým okruhem subjektů (mám dojem, že se z podstaty věci navíc i očekává a předpokládá, že tomu tak bude). Omezení plynou v zásadě z účelu, pro který jsou stravenky určeny. Dalo by se říci, že stravenky jsou schopny ve vymezeném rozsahu nahrazovat zákonné peníze. Domnívám se, že stravenky jsou – alespoň částečně – náhražkami peněz. Nenapadá mě jiný „předmět“, který by se na našem území v současné době kategorii náhražek peněz přiblížil tolik jako stravenky.

Protože není umožněna existence oprávněných náhražek peněz, stravenky by měly být považovány za náhražky neoprávněné. Nastává problém s výše uvedeným ustanovením trestního zákona. Tento způsob ohrožování oběhu tuzemských peněz nebyl nikdy v praxi řešen a osobně jsem si jistá, že ke změně situace v této oblasti nedojde. Domnívám se, že z pohledu trestního práva a jeho zásad není možné existenci stravenek považovat za „společensky škodlivou“ a tím pádem něčím, co by mělo být postihováno normami trestního práva. Jsem si jistá, že stravenky nepředstavují nebezpečí pro peněžní oběh a nemyslím si, že by se objevoval názor jiný. Domnívám se, že jejich existence je celospolečensky akceptovaná

a akceptovatelná. Naprosto si nedokážu představit, že by se v trestním řízení projednával případ stravenek vystupujících v roli neoprávněných náhražek peněz, byť z důvodu chybějící právní úpravy by za ně zřejmě být považovány mohly.

Stravenky jsou dosti specifickým případem, pokud je nebudu brát v potaz, lze se zamyslet nad tím, zda je vůbec možné v případě „standardně fungujícího státu“ skutečně vytvořit náhražku peněz tak, aby byly splněny výše uvedené podmínky. Mám za to, že nikoli. Tím hlavním důvodem je pro mne skutečnost, že např. ke zhotovení padělku stačí jediný pachatel, nicméně u náhražek zákonných peněz je třeba širokého okruhu osob k tomu, aby byl daný předmět „všeobecně přijímán“ – teprve tímto „okamžikem“ se stává náhražkou. Úmysl „výrobce“ zhotovit náhražku nepostačuje k tomu, aby se z daného předmětu skutečně stala náhražka zákonných peněz. Dané ustanovení trestního zákona proto považuji za v zásadě nelogické a v praxi nepoužitelné.

V právní úpravě je věnována pozornost napodobeninám zákonných peněz, jistá pozornost by měla být věnována rovněž náhražkám zákonných peněz, aby mohlo dojít k napravení nežádoucí právní situace. Myslím si, že by tato problematika neměla být zákonodárcem zcela přehlížena.

2.2.6 Správní delikty související s peněžním oběhem

Zákon o oběhu bankovek a mincí obsahuje řadu správních deliktů, kterých se osoba dopustí, pokud jedná v rozporu s příslušnými ustanoveními zákona. Drtivá většina z nich se nicméně vztahuje k problematice zpracovávání (tuzemských) bankovek a mincí.

O správní delikt se jedná v případě, kdy povinný subjekt nezadrží bankovky a mince důvodně podezřelé z toho, že jsou padělané nebo pozměněné a dotyčný subjekt se dopouští správního deliktu i v případě, že poruší povinnost takové zadržené hotovostní oběživo neprodleně předat ČNB.

Správního deliktu se dopouští rovněž ten, kdo neoprávněně zhotoví, doveze, přechová nebo rozšiřuje za účelem prodeje nebo pro jiné obchodní účely, anebo prodá reprodukci či napodobeninu bankovky nebo mince. Pokud se tohoto jednání dopustí fyzická osoba (nepodnikající), jedná se o přešupek.

Zákon o oběhu bankovek a mincí sice zajišťuje nucený oběh tuzemských bankovek a mincí tím, že stanoví obecnou povinnost je přijímat, ale nestanoví již žádnou sankci pro případ, že by tato povinnost byla porušena, neprohlašuje takové jednání za správní delikt. Z důvodu významu zájmu, aby tato povinnost byla dodržována, je sankce za její porušení stanovena až v trestním zákoníku.

Podle zákona o omezení plateb v hotovosti se dopouští fyzická osoba přešupku, právnická a podnikající fyzická osoba správního deliktu v případě, kdy neprovede platbu bezhotovostně, ačkoli měla podle tohoto zákona povinnost jí takto provést. Stejně je postihována osoba, která přijala platbu provedenou v rozporu s tímto zákonem.

3. Část třetí – Soustava českých zákonných peněz

3.1 Proces vzniku samostatné české měny

Po rozdělení ČSFR vznikla dnem 1. ledna 1993 samostatná Česká republika. Jedním z problémů, které s sebou rozdělení federace neslo, byla existence federální měny.

Jako datum vzniku samostatné české měny se zpravidla poněkud nepřesně uvádí datum 8. února 1993. Dílčí nepřesnost spočívá ve skutečnosti, že k tomuto datu začala koruna česká existovat de facto, zatímco de iure existovala již od 1. ledna 1993.⁵⁰ Rozhodně nelze hovořit o datu 8. února 1992 jako datu oficiálního vzniku samostatné české měny.

Dne 1. ledna 1993 došlo k nabytí účinnosti zákona o ČNB. V §13 tohoto zákona je od počátku stanoveno, jak již bylo uvedeno výše, že peněžní jednotkou v ČR je koruna česká. Z toho vyplývá, že jako měna ČR byla k 1. lednu 1993 zavedena koruna česká. Nicméně v tehdejší §56 zákona (v přechodných a závěrečných ustanoveních zákona) bylo stanoveno, že „bankovky a mince vydané Státní bankou československou, které jsou zákonnými penězi ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona, se považují za zákonné peníze ve smyslu §16“⁵¹.

Prodloužení platnosti těchto bankovek a mincí má souvislost se Smlouvou mezi vládou České republiky a vládou Slovenské republiky o měnovém uspořádání (ze dne 29. října 1992) – ve smlouvě se předpokládalo, že oběživo dosavadní společné měny bude po přechodnou dobu používáno na území obou nově vzniklých států (tato smlouva byla zrušena 29. ledna 1994). Ustanovení §56 bylo brzy zrušeno – stalo se tak na základě zákona č. 60/1993 Sb., o oddělení měny, k 8. únoru 1993.

V zákoně o oddělení měny bylo vládě ČR uloženo, aby stanovila den oddělení měny – vláda tak učinila svým nařízením č. 61/1993 Sb., k provedení zákona o oddělení měny, v §1 tohoto nařízení bylo stanoveno, že „Měna České republiky se dnem 8. února 1993 odděluje od československé měny“. ČNB vydala vyhlášku č. 62/1993 Sb., kterou se provádí zákon č. 60/1993 Sb., o oddělení měny.

Pro realizaci měnové odluky byla z důvodů časové tísně nakonec zvolena kombinace několika zvažovaných možností: po určitou dobu nechat obíhat federální mince a federální bankovky nízkých hodnot, jejichž hodnota představovala cca 6 % z celkové hodnoty oběživa, bankovky vyšších hodnot (...) okolkovat a ponechat v oběhu pouze okolkované bankovky.⁵²

⁵⁰ SURGA, Leopold: České bankovky a mince 1993-2012; 1. vydání; Praha; Jerome; 2012 – s. 13

⁵¹ Ustanovení § 16 odst. 1 zní: *Platné bankovky a mince vydané Českou národní bankou jsou zákonnými penězi ve své nominální hodnotě při všech platbách na území České republiky.*

⁵² SURGA, Leopold: České bankovky a mince 1993-2012; 1. vydání; Praha; Jerome; 2012 – s. 24

Zároveň bylo rozhodnuto o zahájení výroby nových bankovek a mincí, aby mohlo dojít k postupnému nahrazování federálních mincí a bankovek (neokolkovaných) a bankovek okolkovaných. Co se okolkovaných bankovek týče, jednalo se o vyšší bankovkové nominály⁵³. Bankovky opatřené kolkem byly do oběhu vydány 8. února 1993 (krátce před tímto datem docházelo k výměně neokolkovaných bankovek za okolkované), jejich platnost byla ukončena 31. srpna téhož roku. Neokolkované bankovky nominálních hodnot, které „podléhaly“ kolkování, přestaly být k datu 8. února 1993 zákonnými penězi na území ČR.

Z právního hlediska je zajímavé, že v sousedním Slovensku byly kolkovány i bankovky nižších nominálních hodnot⁵⁴. Poté, co se počal lišit kurz Kč a Ks, měla tato situace nežádoucí následek – výskyt jednání kvalifikovaných jako trestný čin padělání a pozměnění peněz. Jednalo se o případy, kdy „slovenské“ bankovky byly po odlepení kolku „změněny“ na hodnotnější bankovky „české“.

Dnem 8. února 1993 se měnová odluka dostala do své druhé fáze. Od tohoto data docházelo k procesu postupného vyměňování bankovek a mincí obíhajících v souladu s ustanovením zákona o oddělení měny (§ 1 odst. 2 zákona) – federálních mincí a bankovek (neokolkovaných i kolkovaných), za nové české bankovky a mince.

Je možné zmínit, že 8. února 1993 byla do oběhu uvedena první nová česká bankovka. Zákonným platidlem se na našem území stala bankovka v nominální hodnotě 200 Kč⁵⁵.

Ustanovení § 1 odst. 4 zákona o oddělení měny je vyjádřením tzv. zásady kontinuity závazků. Ke dni oddělení měny (8. únor 1993) byla nominální hodnota závazků a pohledávek znějících na Kčs přepočtena na Kč a to v poměru 1:1.

Domnívám se, že měnová reforma měla v zásadě hladký průběh, protože byla velmi dobře zorganizována. Jsem si jistá, že k události podobných rozměrů v budoucnu již nedojde.

⁵³ Jednalo se o bankovky v nominálních hodnotách 100 Kčs, 500 Kčs a dva vzory bankovek v hodnotě 1 000 Kčs.

⁵⁴ Jednalo se o bankovky v nominálních hodnotách 50, 20 a 10 Kč.

⁵⁵ Bankovka v této nominální hodnotě byla do soustavy bankovek platících na českém území vložena nově.

3.2 Soustava českých platidel

V následujícím textu se nebudu věnovat popisům vzhledu jednotlivých platidel, ani souvisejícím informacím či různým zajímavostem vztahujícím se k českým bankovkám a mincím.

Soustavu českých zákonných peněz tvoří bankovky a mince, k jejichž vydávání má výhradní právo ČNB. Mince lze, na rozdíl od bankovek, dále členit.

3.2.1 Jednotlivé kategorie mincí

V případě mincí je možné rozlišovat mezi několika typy mincí. Prvním typem jsou „mince oběžné“, jedná se mince vyráběné z obecného kovu, které jsou určené (i vhodné) pro peněžní oběh.

Další z kategorií jsou „mince pamětní“. Pochopitelně i k vydání každé pamětní mince je zapotřebí vyhlášky ČNB, protože jen tak se pamětní mince stane součástí soustavy zákonných peněz. Tyto mince principiálně nejsou pro peněžní oběh určené, ani pro oběh vhodné nejsou. Od oběžných mincí se rovněž liší svým materiálem či podobou. Na oběžných i pamětních mincích je vyjádřena jejich nominální hodnota, ale reálná hodnota mincí pamětních je z pochopitelných důvodů vyšší, než na kolik zní jejich hodnota nominální.

Pamětní mince⁵⁶ jsou určeny pro sběratelské či „investiční“ účely. Mince pamětní jsou pochopitelně vyráběny v nesrovnatelně menším počtu kusů, než jak je tomu u mincí oběžných.

Povinnost přijímat pamětní mince jako zákonné peníze však není všeobecná, bylo by zcela neúnosné, pokud by byla situace jiná. Povinnost je přijímat platí pouze pro ČNB a úvěrové instituce provádějící pokladní operace – ostatní subjekty mají právo přijetí těchto

⁵⁶ První pamětní mince v České republice byla vydána 15. prosince 1993 – byla vydána k příležitosti prvního výročí schválení Ústavy ČR.

mincí odmítnout. V zásadě se tedy nedá hovořit o nuceném oběhu pamětních mincí. V případě příjmu těchto mincí je určující jejich hodnota nominální.

Mince pamětní jsou v zákoně o ČNB zmíněny v § 12 a rovněž v § 16 odst. 2; toto ustanovení stanoví, že je možné určité kategorie mincí prodávat za ceny odlišné od jejich nominální hodnoty, těmito mincemi nejsou jen mince pamětní, nýbrž také mince z drahých kovů a mince ve zvláštním provedení určené ke sběratelským účelům.

V ČR jsou pamětní mince raženy ze stříbrné slitiny⁵⁷ nebo ze zlata⁵⁸, ve dvou případech byly vyrobeny pamětní mince z obou těchto kovů⁵⁹. Výše uvedené ustanovení sice evokuje, že „mince z drahých kovů“ jsou odlišné od mincí pamětních, já však zastávám názor, že „mince z drahých kovů“ nepředstavují samostatnou kategorii mincí. Důvodem je skutečnost, že ČR nikdy nebyla vyrobena pamětní mince, jejímž materiálem by nebyl drahý kov – všechny pamětní mince jsou zároveň mincemi z drahých kovů a neexistuje mince z drahého kovu, která by zároveň nebyla mincí pamětní.

Nedomnívám se, že by v budoucnu mělo dojít ke změně této situace, byť by bylo v souladu s definicí pamětních mincí (§ 2 odst. 3 zákona o oběhu bankovek a mincí) vyrábět tyto mince i z obecných kovů.

V zákoně o oběhu bankovek a mincí je upravena možnost výměny běžně poškozených pamětních mincí. Tyto mince je podle zákonného ustanovení možné vyměnit u subjektů, které mají povinnost je přijímat, nicméně náhrada bude poskytnuta v bankovkách a mincích oběžných. Mám dojem, že toto ustanovení nemá za současné situace v praxi význam. Neumím si představit, že by měl kdokoli zájem vyměnit minci z drahého kovu, byť poškozenou, za oběživo odpovídající její nominální hodnotě.

Za zvláštní kategorii mincí by ovšem mohly být považovány „mince ve zvláštním provedení určené ke sběratelským účelům“. Tyto mince byly vydány podle dvou vyhlášek

⁵⁷ ryzost 900/1000

⁵⁸ ryzost 999,9/1000

⁵⁹ Jedná se o tyto bimetalické pamětní mince – stříbrná dvoutisícikoruna se zlatou inlejí k roku 2000 a pamětní mince 2 500 Kč se zlatým středem a stříbrným mezikružím ke vstupu České republiky do Evropské unie.

ČNB⁶⁰. Jedná se o mince, jejichž materiál, rozměry i grafické provedení jsou shodné jako u mincí oběžných, avšak pole mince je speciálně vysoce leštěné a reliéf silně matný. Tyto mince jsou vydávány v tzv. ročníkových sadách, jedná se o sadu mincí všech nominálů, přičemž mince jsou zatavené v plastovém obalu.

Určité znaky jsou společné s mincemi pamětními – jejich využití, nevhodnost pro peněžní oběh nebo nominální hodnota odlišná od hodnoty, za níž jsou distribuovány. Z právního hlediska je nicméně možné zařazení těchto mincí do kategorie mincí oběžných – neexistuje ustanovení, které by modifikovalo povinnost tyto mince všeobecně přijímat. Nicméně je zcela nelogické tyto mince využívat ke stejným účelům jako mince oběžné. Tomu nahrává i důvod, proč jsou tyto mince zatavené v plastovém obalu. Dá se říci, že jediný dotyk prstu tyto mince znehodnotí a jakákoli následná snaha vzniklou škodu napravit, situaci dále zhoršuje. To znamená, že by tyto mince nikdy neměly být ze svého obalu vyjímány.

Bezpochyby v ČR existují dvě kategorie mincí – mince oběžné a mince pamětní. Mince ve zvláštním provedení určené ke sběratelským účelům dle mého názoru tvoří kategorii třetí. Naprosto nelze uvažovat o jejich zařazení do kategorie mincí pamětních. Myslím si nicméně, že je nelze ani zařadit mezi „obyčejné“ oběžné mince – a to z důvodu, že naprosto nejsou určené ani vhodné pro peněžní oběh. De facto se jedná o oběžné mince neurčené pro oběh a to je pro mě dostatečným důvodem k tomu, abych je považovala za další (třetí) kategorii mincí.

Ustanovení § 16a zákona o ČNB stanoví zákaz distribuce předmětů, které mají způsobilost svým provedením uvést jejich držitele v omyl, že se jedná o mince (jakékoli) vydávané ČNB. Dále je poskytována ochrana pojmu „mince“; z ustanovení plyne, že tento termín je vyhrazen pouze danému druhu peněz a nikoli jiným předmětům.

⁶⁰ Jedná se o vyhlášku ČNB č. 198/1997 Sb. a vyhlášku ČNB č. 33/2000 Sb.

3.2.2 Soustava oběžných mincí

Původní soustava oběžných mincí v ČR byla tvořena celkem devíti nominály – všechny byly vzoru 1993.

Jednalo se o následující nominály:

	Vydání do oběhu
10 haléřů	12. květen 1993
20 haléřů	
50 haléřů	
1 Kč	9. červen 1993
2 Kč	
5 Kč	
10 Kč	12. květen 1993
20 Kč	
50 Kč	7. duben 1993

Platnost nominálů 10 haléřů a 20 haléřů⁶¹ byla ukončena k 31. říjnu 2003. Výměna haléřových mincí byla možná do 31. října 2009.

Později byla ukončena i platnost nominálu 50 haléřů, stalo se tak k 31. srpnu 2008. Výměna těchto mincí je možná do 31. srpna 2014.

Nutno dodat, že byt' došlo k ukončení platnosti haléřových mincí, haléře formálně existují i nadále jako vedlejší peněžní jednotka.

⁶¹ Kromě vzoru 1993 existovala ještě jeho varianta – varianta 1998, byla vydána do oběhu 1. ledna 1998.

Nominál 10 Kč⁶² a nominál 20 Kč mají kromě vzoru 1993 vzor další – vzor 2000⁶³ (mince tohoto vzoru jsou v oběhu od 12. ledna 2000).

3.2.3 Soustava bankovek

V roce 1993 tvořilo soustavu bankovek šest nominálů, následující rok přibyl do soustavy nový nominál, další následoval v roce 1996. Bankovky každého nominálu byly postupně vydány i v dalších vzorech.

Jednalo se o následující nominály a jejich vzory:

	Vydání do oběhu
20 Kč	20. duben 1994
50 Kč	6. říjen 1993
100 Kč	30. červen 1993
200 Kč	8. únor 1993
500 Kč	21. červenec 1993
1 000 Kč	12. květen 1993
2 000 Kč	1. říjen 1996
5 000 Kč	15. prosinec 1993

⁶² Tento nominál má také variantu vzoru 1993 – varianta 1995.

⁶³ Zcela odlišné provedení rubové strany mincí má tematicky připomínat rok 2000.

	Vzory bankovek		
20 Kč	1994		
50 Kč	1993	1994	1997
100 Kč	1993	1995	1997
200 Kč	1993	1996	1999
500 Kč	1993	1995	1998
1 000 Kč	1993	1996	2008
2 000 Kč	1996	1999	2007
5 000 Kč	1993	1999	2009

Bankovka v nominálu 20 Kč měla variantu vzoru 1994 – variantu 1996. Bankovky v této nominální hodnotě byly postupně nahrazovány mincemi téže hodnoty. Platnost tohoto nominálu byla ukončena k 31. srpnu 2008. Výměna těchto bankovek je možná do 31. srpna 2014.

Byla ukončena i platnost bankovek v nominálu 50 Kč. Platnost vzoru 1993 byla ukončena k 31. lednu 2007. Platnost vzoru 1994 a vzoru 1997 byla ukončena k 31. březnu 2011. Výměna všech vzorů bude možná do 31. března 2017.

Platnost vzoru 1993 u všech bankovek byla ukončena. U bankovek v nominálech 100 Kč, 200 Kč a 500 Kč se tak stalo k 31. lednu 2007. U bankovek v nominálech 1 000 Kč a 5 000 Kč byla platnost ukončena k 30. červnu 2001. Není bez zajímavosti, že ani v jediném z těchto případů (zatím) nedošlo ke stanovení data, do kdy bude možné uvedené neplatné bankovky vyměnit.

České bankovky mají řadu ochranných prvků. Je možné je charakterizovat jako „nástroj“ pro usnadnění rozpoznání padělaných bankovek. Nepřímo tedy chrání bankovky proti padělání. Na českých bankovkách se objevuje relativně mnoho ochranných prvků

různých typů, některé ochranné prvky se vyskytují jen na některých bankovkách. Mezi ochranné prvky českých bankovek patří např. specifický bankovkový papír⁶⁴, vodoznak, ochranná vlákna, ochranný proužek (okénkový proužek s mikrotextem), soutisková značka, hlubotisk, iridiscenční pruh, skrytý obrazec, mikrotext, opticky proměnlivá barva či značky pro nevidomé. Existují rovněž ochranné prvky, které nejsou zveřejňovány.

Na bankovkách je mimo jiného také vytištěna tzv. copyrightová značka a upozornění, že jejich padělání se trestá podle zákona. Významným údajem o bankovce je rovněž označení série a její pořadové číslo.

3.2.4 Související otázky

*Lze uvést, že pobočky ČNB zpracují ročně cca 650 až 700 milionů bankovek a cca 450 milionů mincí. V současnosti obíhá s ohledem na měnící se potřeby peněžního oběhu v závislosti na měsíčních i sezónních výkyvech 340 až 350 milionů bankovek a 1,75 miliardy mincí. Teoreticky tak každá bankovka projde kontrolou v pobočce ČNB dvakrát do roka.*⁶⁵ V současné době obíhá nejvíce bankovek v nominální hodnotě 1000 Kč.

Bankovky nižších nominálních hodnot vydrží v oběhu zpravidla v řádech měsíců, bankovky vyšších nominálních hodnot až několik let. Životnost mincí v oběhu je nepoměrně delší – může se jednat až o desítky let.

Nepokládám za možné, že by do řady českých platidel přibyla bankovka či mince nová, případně nový vzor mince jako tomu bylo v roce 2000. Nemyslím si, že se v průběhu dalších let vyskytne potřeba po bankovce vyšší nominální hodnoty, než je 5 000 Kč (např. „desetitísíková bankovka“).

Důležitým důvodem je rovněž předpokládaný přechod na jednotnou evropskou měnu euro. Přistoupení k Evropské měnové unii je pro ČR závazkem z důvodu svého členství v

⁶⁴ Na základě vlastní zkušenosti – možnosti blíže se seznámit s několika padělanými bankovkami zadržnými ČNB, se domnívám, že pokud se hovoří o ochranných prvcích (papírových) bankovek, jejich materiál by měl být zmíněn na prvním místě.

⁶⁵ SURGA, Leopold: České bankovky a mince 1993-2012; 1. vydání; Praha; Jerome; 2012 – s. 224

Evropské unii; není nicméně stanoveno žádné časové určení, do kdy je třeba tento krok učinit. Osobně se domnívám, že k přijetí jednotné měny euro v ČR v dohledné době nedojde.

4. Část čtvrtá – Trestné činy proti měně

4.1 Padělání a pozměnění peněz a související otázky

4.1.1 Nakládání s podezřelými bankovkami a mincemi

V zákoně o oběhu bankovek a mincí je upraven postup, jak nakládat s bankovkami a mincemi, u nichž je důvodné podezření, že jsou padělané nebo pozměněné. Obecnou zásadou je, že jejich přijetí může každý odmítnout, ledaže má povinnost je zadržet. Subjekt, který má právo odmítnout jejich přijetí je nicméně pouze fyzická osoba. Právnická osoba, provozovatel kasina a směnárník mají povinnost tyto bankovky a mince zadržet a následně předat ČNB. Jejím úkolem je v tomto případě zkoumat pravost podezřelých bankovek a mincí a vypracovávat k nim odborná vyjádření. Existuje pětistupňová škála hodnocení stupně nebezpečnosti padělaných peněz⁶⁶.

Pokud vyjde najevo, že se jedná o bankovky či mince padělané nebo pozměněné, ČNB má za úkol je uschovat. Platí, že za padělané či pozměněné bankovky se neposkytuje žádná náhrada. Skutečnost, že došlo k zadržení podezřelých bankovek a mincí, musí být oznámena orgánům činným v trestním řízení.

⁶⁶ Jedná se o tyto kategorie padělků: 1 – velmi nebezpečný, 2 – nebezpečný, 3 – zdařilý, 4 – méně zdařilý a nakonec 5 – neumělý.

4.1.2 Pojmy padělání a pozměnění peněz

Padělání lze obecně definovat jako zhotovování peněz nepravých a to s úmyslem udat tyto peníze jako pravé a platné nebo obdobně jako *úplné vyhotovení peněz bez oprávnění a s cílem, aby vypadaly jako pravé, přičemž nezáleží na tom, jakým technologickým postupem byly padělané*.⁶⁷ Pod pojmem padělané peníze je třeba rozumět jakékoli napodobeniny peněz, *které vzhledem ke své kvalitě mohou být při udávání, třeba jen za určitých okolností (např. při placení za snížené viditelnosti v nočním podniku a v podobných situacích), zaměněny s pravými penězi a dostat se tak do oběhu*⁶⁸, mají způsobilost k tomu, aby pachatel jejich udáním do oběhu porušil zájmy spočívající v ochraně měny. *Nízká kvalita padělku v dané věci není pro posouzení trestní odpovědnosti (...) rozhodná*.⁶⁹

Podle judikatury⁷⁰ může být jako padělek posouzena rovněž napodobenina (bankovky) „jednostranná“, protože charakter takové napodobeniny nelze posuzovat izolovaně. Z hlediska trestní odpovědnosti je bez významu, pro který účel byly padělky vyrobeny.

Podstata pozměnění či pozměňování peněz nespočívá v tom, že jako pravé a platné jsou udávány peníze nepravé – naopak. V tomto případě se jedná o peníze, *které často pravé nebo dokonce platné jsou, jen v jiné nominální hodnotě nebo za jiných podmínek, v jiném čase nebo na jiném teritoriu*.⁷¹ Legální definice pozměněných peněz je obsažena v § 12 odst. 1 zákona o oběhu bankovek a mincí – jedná se o peníze, které byly nedovoleně upraveny takovým způsobem, že mají způsobilost vyvolat klamnou představu o své platnosti nebo o své nominální hodnotě.

⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 05. 2003, sp. zn. 6 Tdo 491/2003

⁶⁸ NS ČR – R 3/1991 - č. 3/1991-I Sb. rozh. tr. – in FENYK, Jaroslav a kol.: Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. díl, Trestní zákoník; 1. vydání; Praha; Linde; 2010 – s. 912

⁶⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 6 Tdo 1348/2008 – V tomto případě navíc (i v případech podobné povahy) pachatel úmyslně předával padělanou bankovku za situace, za níž byla kvalita bankovky stěžejí rozeznatelná.

⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 05. 2003, sp. zn. 6 Tdo 491/2003

⁷¹ KOLEKTIV AUTORŮ: Pocta prof. JUDr. Milana Bakešovi, DrSc., k 70. Narozeninám; 1. vydání; Praha; Leges; 2009 – s. 173

Případem pozměňování peněz je rovněž sestavení bankovky z *části jiných platných peněz, třeba jen jedna část sestaveného platidla pochází z jiné bankovky.*⁷² Jednání z nedávné české historie kvalifikovaného jako pozměňování peněz byla jakákoli manipulace s kolky bankovek v roce 1993 podobná příkladu uvedeném v kapitole 3.1.

4.1.3 Trestný čin padělání a pozměnění peněz (§233 TrZ)

Padělání a pozměnění peněz je složeným trestným činem. První skutková podstata (§ 223 odst. 1) se vztahuje na případ, kdy pachatel padělané nebo pozměněné peníze či prvky peněz sloužící k ochraně proti jejich padělání sobě nebo jinému opatří nebo přechovává. Opatřením je třeba rozumět jakýkoli způsob jejich nabytí.

Objektivní stránka druhé skutkové podstaty (§ 223 odst. 2) záleží v tom, že pachatel peníze padělá nebo pozmění v úmyslu udat je jako pravé a platné (případně jako peníze vyšší hodnoty), a taktéž v udávání těchto peněz do oběhu.

Skutečnost, že pachatel zhotovil padělky bez úmyslu je udávat do oběhu jako pravé⁷³, jej nezavazuje trestní odpovědnosti. Takový případ bude posouzen podle ustanovení § 223 odst. 1.

Co se týče znění první skutkové podstaty, hodnotím je jako částečně nevyhovující. Je zcela pochopitelné, že i toto jednání je postihováno v rámci tohoto trestného činu, zdá se mi však vhodnější formulovat tuto skutkovou podstatu jako např. Kdo „bez ospravedlnitelného důvodu“ či kdo „bez oprávnění“ (...) opatří nebo přechovává (...).

Jakékoli zhotovení padělku či jeho udávání do oběhu je trestné, ale bezpochyby nebylo úmyslem zákonodárce prohlásit za trestné jakékoli opatření či přechovávání padělků. Pro toto tvrzení svědčí např. výslovně stanovená povinnost ČNB (v zákoně o oběhu bankovek a mincí) uschovávat padělané a pozměněné bankovky a mince. I při současném znění této skutkové podstaty lze nicméně z logiky věci a zásad trestního práva dovodit, že účelem

⁷² NS ČR – R 5/1967 – in FENYK, Jaroslav a kol.: Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. díl, Trestní zákoník; 1. vydání; Praha; Linde; 2010 – s. 909

⁷³ Např. případ, kdy by se chtěl pachatel pouze „přesvědčit“, zda je schopen zhotovit padělek.

daného ustanovení není postihovat případy, které nevykazují dostatečný stupeň společenské škodlivosti, de lege ferenda by však bylo vhodné zvážit přesnější znění této skutkové podstaty.

Lze dodat, že pokud si pachatel opatří a přechovává padělané nebo pozměněné peníze s úmyslem je udat jako pravé a následně svůj úmysl uskuteční, dopouští se tohoto trestného činu pouze podle § 223 odst. 2 alinea 2.

Co se týče výroby padělaných a pozměněných peněz v úmyslu udat je jako pravé, nehraje roli, jakým způsobem s nimi pachatel posléze naložil, není třeba, aby je udal do oběhu.

Udáváním padělaných a pozměněných peněz do oběhu je třeba rozumět veškeré soukromoprávně relevantní jednání, jímž se tyto peníze *dostávají z držení jedné osoby do držení osoby jiné*⁷⁴.

V úvahu přichází řada způsobů, jak je možné takto učinit – např. placením, darováním, výměnou za drobné, dání takových peněz při hře do banku či vložení jich do hracího automatu. Není nutné, aby padělané a pozměněné peníze pachatel udal do oběhu osobně. O tento trestný čin se jedná i v případě, *kdy příjemce padělaných nebo pozměněných peněz, které pachatel udá jako pravé, ví, že jde o padělané nebo pozměněné peníze*⁷⁵ – trestní odpovědnost pachatele není závislá na skutečnosti, zda příjemce peníze považuje za pravé.

4.1.4 Výskyt padělků

Konkrétní statistické údaje o počtech zadržených padělků atp. je možné snadno nalézt na internetových stránkách ČNB. *Česká národní banka reaguje na počty i kvalitu padělků českých peněz a jak počet, tak i kvalitu ochranných prvků na českých bankovkách průběžně*

⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 05. 2003, sp. zn. 6 Tdo 491/2003

⁷⁵ NS ČR – R 23/1995 – in FENYK, Jaroslav a kol.: Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. díl, Trestní zákoník; 1. vydání; Praha; Linde; 2010 – s. 914

zvysuje.⁷⁶ Je možné zmínit, že velká část padělků je zadržena ještě předtím, než jsou dány do oběhu. Lze mít za to, že šance setkat se s padělkem není příliš vysoká. *To ovšem nic nemění na skutečnosti, že s existencí padělků je nutno neustále počítat.*⁷⁷

Zajímavým fenoménem je, že padělání peněz je na straně jedné spojeno s aktivitou organizovaného zločinu a na straně druhé jsou pachateli tohoto trestného činu „padělatelé laičtí“, kde nejednou je jejich snaha vedena pouze touhou „vyzkoušet si své schopnosti“. Toto má souvislost rovněž s v zásadě všeobecnou dostupností potřebné techniky.

Padělky českých oběžných mincí se vyskytují ve velmi malé míře; dá se říci, že pro peněžní oběh nepředstavují větší nebezpečí. V drtivé většině se jedná o tzv. technické padělky, které de facto ani padělky nejsou⁷⁸. Logicky vyplývá, že zhotovování padělků mincí je oproti výrobě padělaných bankovek mnohem náročnější a prospěch z jejich udání do oběhu nesrovnatelně nižší.

4.2 Udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 TrZ)

V tomto případě se jedná o tzv. privilegovanou skutkovou podstatu k trestnému činu padělání a pozměnění peněz. Tento trestný čin spáchá pachatel, který udává padělané či pozměněné peníze, jedná se však o peníze, jimiž mu bylo placeno jako pravými. Z logiky věci je jasné, že v tomto případě padělané či pozměněné peníze udává do oběhu osoba odlišná od osoby, která je zhotovila.

Pokud srovnáme trestní sankci, která hrozí za spáchání tohoto trestného činu se sankcí stanovenou pro trestný čin padělání a pozměnění peněz, je výrazně mírnější (navíc v tomto případě se nejedná o zločin ale „pouhý“ přečin s důsledky z toho vyplývajícími).

Vyvstává velice závažná otázka, co je třeba rozumět pod pojmem „placení“. Tento termín lze definovat jako poskytnutí peněz jako protihodnoty za určité plnění. Pokud se do

⁷⁶ SURGA, Leopold: České bankovky a mince 1993-2012; 1. vydání; Praha; Jerome; 2012 – s. 228

⁷⁷ SURGA, Leopold: České bankovky a mince 1993-2012; 1. vydání; Praha; Jerome; 2012 – s. 227

⁷⁸ V podstatě se jedná jen o kovová kolečka, která mají sloužit k „oklamání“ automatů.

rukou dané osoby dostaly padělané nebo pozměněné peníze jiným způsobem (např. darování či získání podvodem), nelze toto ustanovení použít. Pachatel se musí dozvědět, že se jedná o padělané či pozměněné peníze až poté, co je přijal jako pravé. Jedná se o úmyslný trestný čin a tento úmysl musí zahrnovat pachatelovo vědomí, že do oběhu udává padělané nebo pozměněné peníze. Jinak řečeno, pachatel se dozví, že peníze jím považované za pravé, pravými nejsou a teprve poté může spáchat tento trestný čin. Výše trestní sazby odráží skutečnost, že pachatelovo jednání je svým způsobem omluvitelné, navíc, jak už bylo řečeno, za padělané a pozměněné bankovky a mince nepřísluší žádná náhrada.

V souvislosti s tímto trestným činem a pojmem „placení“ se vyskytl závažný problém. Otázka se týkala posouzení případu, kdy dojde ke směně peněz měny cizí za tuzemskou, nicméně následně se ukáže, že cizí měna byla směněna za padělané či pozměněné peníze měny tuzemské. Dotyčná osoba se posléze (s vědomím že se nejedná o pravé peníze) vyvine snahu se těchto peněz „zbavit“ udáním jich do oběhu.

Před rokem 1989 panoval právní názor, že v takovém případě se o placení nejedná, a tím pádem bylo zcela vyloučeno výše popsané jednání kvalifikovat jako trestný čin udávání padělaných a pozměněných peněz. Z pohledu tehdejších právních poměrů se chápání, že směna dvou měn není považována za placení, může jevit jako pochopitelné. Je však velice zarážející, že tento názor, zcela nepatřící do moderní doby, byl i po roce 1989 v praxi zastáván nadále. Až po mnoha letech došlo ke změně této nevyhovující situace a konečně bylo ono zcela chybné nahlížení překonáno.

Stalo se tak až v roce 2006 (!) díky nálezů Ústavního soudu⁷⁹. V době spáchání činu (říjen roku 2003), který v tomto případě Ústavní soud posuzoval, bylo možné nakupovat a prodávat cizí měnu pro vlastní potřebu bez omezení. Byť se tedy jednalo o dovolenou činnost, soudy nižších stupňů na směnu měn pohlížely, jako by povolená nebyla. ÚS v nálezů konstatoval, že obecné soudy při svém rozhodování opíraly o *judikaturu vydávanou za platnosti zcela odlišné právní úpravy směnitelnosti cizích měn*, nedošlo však k odůvodnění,

⁷⁹ Jedná se o nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2006, sp. zn. IV.ÚS 38/06(N 124/41 SbNU 539) – Cizí měna jako předmět závazkových vztahů.

proč by tato judikatura měla být použitelná i v současnosti, za zcela změněných podmínek. Klíčovou byla otázka, zda bylo pachatelovo jednání dovolené či nikoli.

Ukázalo se, že pachatelovo obchodování s cizí měnou, rozhodně nemůže být považováno za nedovolené jednání. Je vyloučené, aby na to, co je v souladu s pravidly jednoho právního odvětví, bylo v jiném odvětví pohlíženo jako na zakázané. Toto se sice jeví v demokratickém právním státě jako samozřejmé, v případě obchodů s cizí měnou tomu nicméně tak nebylo.

Osobně se domnívám, že tyto případy jsou příkladem nežádoucího jevu – chápání jednotlivých právních odvětví samostatně a nikoli v souvislostech s odvětvími ostatními. Jsem přesvědčená, že pokud se neberou v potaz širší právní souvislosti, právní řád nemůže tvořit souladný celek.

Ústavní soud v nálezu dále konstatoval, že *cizí měna dle současného práva již není mezi soukromými osobami za stanovených podmínek res extra commercium; nabude-li tedy nevědomě jejím dovoleným prodejem padělané či pozměňené peníze ten, kdo je pak udá jako pravé, nemůže se dopustit trestného činu padělání a pozměňování peněz dle § 140 odst. 2 alinea 2 trestního zákona* (dnes se jedná o § 233 odst. 2 alinea 2 TrZ).

Díky revolučnímu nálezu ÚS konečně došlo k vyvrácení chybného názoru soudní praxe a již není pochybností o tom, že i směna cizí měny za tuzemskou je placením ve smyslu ustanovení § 235 TrZ.

Dle mého názoru přelomové je rovněž relativně nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu, které se také týká výkladu pojmu „placení“ a rozšiřuje aplikaci příslušného zákonného ustanovení. Podle tohoto rozhodnutí *není rozhodné, zda bylo pachateli placeno padělanými nebo pozměněnými penězi jako pravými za poskytnutí takové věci nebo služby, která je předmětem legálního obchodu.*⁸⁰

V posuzovaném případě se jednalo o situaci, kdy byly padělané bankovky získány v souvislosti s prodejem drog.

⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 08. 2010, sp. zn. 7 Tdo 796/2010, uveřejněný pod č. 31/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

4.3 Výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 TrZ) a neoprávněná výroba peněz (§ 237 TrZ)

Trestným činem je rovněž výroba a držení padělatelského náčiní. Oproti úpravě v předchozím trestním kodexu bylo toto ustanovení výrazně doplněno. Zákon postihuje různé formy nakládání s padělatelským náčiním a kazuisticky v demonstrativním výčtu vyjmenovává, jaké prostředky je třeba za ně považovat.

V případě trestného činu neoprávněné výroby peněz se jedná o zcela novou skutkovou podstatu. Její vložení do nového trestního zákoníku představuje splnění povinnosti ČR plynoucí z jejího členství v EU.

Toto jednání má blízko k padělání peněz – rozdílem je ovšem to, že podstatou padělání je „výroba nepravých peněz“, zatímco v tomto případě se jedná de facto o „výrobu peněz pravých“, kdy tak není činěno s pověřením od subjektu, který je k vydávání peněz oprávněn. Pachatelem této formy trestného činu může být jen osoba, která je oprávněným držitelem zařízení nebo materiálů určených k výrobě peněz.

Postihována jsou rovněž jednání, která souvisejí s nakládáním s neoprávněně vyrobenými penězi (těchto jednání se může dopustit kdokoli). Ustanovení zákona se týká i peněz do peněžního oběhu dosud neuvedených – např. nový vzor bankovky pro peněžní oběh určený v budoucnu.

V judikatuře žádný takový případ řešen není, nicméně v zahraničí se v minulosti případy tohoto jednání vyskytly. Pochybuji, že v dnešní době na našem území by tento trestný čin mohl být spáchán.

4.4 Společné ustanovení (§ 238 TrZ)

Podle § 238 trestního zákoníku je ve výše uvedených případech ochrana poskytována i jiným než tuzemských penězům. To je v souladu s mezinárodními závazky ČR.

Lze v této souvislosti uvést, že již od první poloviny 20. století má ochrana měny prostřednictvím práva trestního prvky internacionalizace, kdy došlo k přijetí mezinárodní úmluvy o potlačování penězokazectví (1929). Podle této úmluvy se trestněprávní ochrana měny nemá vztahovat jen na měnu vlastní, ochrana má být zajištěna i měnám cizích států. Československo k této úmluvě přistoupilo v roce 1931; Česká republika jako samostatný stát je účastníkem této úmluvy od roku 1996. Padělání peněz bývá nezdárcem provázáno s organizovaným zločinem, proto je mezinárodní spolupráce nezbytná.

4.5 Ohrožování oběhu tuzemských peněz (§ 239 TrZ)

Cílem tohoto ustanovení je chránit řádné fungování peněžního oběhu. Toto ustanovení obsahuje dvě skutkové podstaty a na rozdíl od trestných činů minulých poskytuje ochranu pouze tuzemským penězům.

První skutková podstata se týká neoprávněné výroby náhražek a neoprávněného dávání jich do oběhu. Jak jsem již uvedla výše, absenci právní úpravy náhražek zákonných peněz považuji za legislativní nedostatek. De lege ferenda lze doporučit, aby této problematice byla věnována pozornost – např. v zákoně o oběhu bankovek a mincí. Mělo by být definováno, co je třeba považovat za náhražku peněz a podmínky jejich oprávněné výroby, aby došlo k odstranění mezery v právní úpravě.

Jak jsem již uvedla v podkapitole 2.2.5, toto ustanovení trestního zákoníku považuji za nepoužitelné v praxi. Lze jen zopakovat, že k trestní odpovědnosti za trestný čin padělání a pozměnění peněz postačí zhotovení jediného padělku zákonných peněz, přičemž tento padělek může být velmi nízké kvality. V případě náhražek se však musí jednat o „všeobecné platební prostředky“ – pouhé zhotovení předmětů, které by měly sloužit jako náhražka peněz, z nich ještě nečiní ony všeobecné platební prostředky. Tyto předměty by se staly náhražkami peněz až ve chvíli, kdy by začaly být všeobecně takto přijímány. Domnívám se, že dosažení tohoto stavu v zásadě hraničí s nemožností.

Druhá skutková podstata se týká dvou typů jednání – odmítání tuzemských peněz bez zákonného důvodu a poškozování tuzemských peněz. Porušení povinnosti přijímat tuzemské peníze, jak je vyjádřena v zákoně o oběhu a mincích, je trestným činem a podle toho také postihováno.

Z forem trestného činu ohrožování oběhu tuzemských peněz se v praxi nicméně vyskytly pouze případy poškozování tuzemských peněz. ČNB vynakládá nezanedbatelné náklady na výrobu bankovek a mincí a jejich následné uvádění do oběhu; zákonné peníze odejmuté jejich účelu je nutné v oběhu nahrazovat. Osobně v poškozování peněz (jakýmkoli způsobem) spatřuji zejména projev neúcty k nim, a proto pokládám za zcela ospravedlnitelné, že trestní zákon sankciuje takové jednání. Existuje nejméně jedno jednání, které je nutné v tomto případě posoudit jako trestné. Poškození zákonných peněz (z logiky věci plyne, že „poškozením“ je nutné rozumět i jejich zničení) může být důsledkem jinak nezávadné činnosti – příkladem může být např. využití mincí v průmyslové výrobě; stejně tak se může jednat o využití zákonných peněz při činnosti umělecké. Určujícím znakem je skutečnost, že zákonné peníze již nemohou plnit své funkce, že jsou navždy odňaty z peněžního oběhu.

Do nového trestního kodexu nebyla ze staré úpravy převzata další forma tohoto trestného činu – shromažďování drobných tuzemských peněz bez hospodářské potřeby. Vypuštění této skutkové podstaty hodnotím jako správné – ovšem nikoli pouze z důvodu vágnosti jejího znění. Sice i v tomto případě dochází k odnímání zákonných peněz jejich účelu, ale mám za to, že tato činnost – na rozdíl od poškozování tuzemských peněz, nevykazuje dostatečný „stupeň škodlivosti“ k tomu, aby byla postihována trestním právem.

4.6 Podvod (§ 209 TrZ)

Trestné činy proti měně nemusí být omezeny jen na takto označené trestné činy v trestním zákoníku. Velice blízko k této problematice má rovněž trestný čin podvodu, který spočívá v tom, že pachatel uvede jiného v omyl, omylu jiného využije nebo zamlčí podstatné skutečnosti a tím získá majetkový prospěch a současně tímto jednáním způsobí škodu nikoli

nepatrnou na cizím majetku. Z uvedeného vyplývá, že účelem tohoto trestného činu je chránit jiné hodnoty než ty, které jsou chráněny trestnými činy proti měně.

Charakter trestného činu podvodu má např. případ, kdy by byly úmyslně poškozeny peníze a následně by bylo „nepravdivě předstíráno“, že k tomuto poškození došlo neúmyslně s cílem „vylákání“ náhrady od ČNB⁸¹.

V případě, kdy *pachatel jinému předstírá, že mu předává pravé peníze, přitom ale jde o takové jejich napodobeniny, které vůbec nejsou s to plnit funkci oběživa nebo platidla (např. bankovce jen tvarově, popř. barevně přizpůsobený kus papíru apod.)*⁸², se nejedná o trestný čin padělání a pozměňování peněz (nejedná se o udávání padělaných peněz), nýbrž o trestný čin podvodu (pachatel uvádí jiného v omyl).

4.7 Europeizace trestního práva v oblasti jednotné měny euro

Se zavedením jednotné měny euro se nedílně souvisí nutnost její efektivní ochrany. Povinnost zajistit tuto ochranu se však nevztahuje pouze na členské státy, které na svém území jednotnou měnu zavedly. Touto povinností jsou vázány v souladu se zásadou loajality všechny členské státy EU, protože chránit euro proti padělání je možné jen pomocí spolupráce všech členských států. Znění příslušných norem českého trestního zákoníku je v souladu s uvedenou povinností.

Jedním z předpisů, který slouží k europeizaci měny je již zmíněné nařízení o medailích a žetonech, podobných mincím eur. Z dalších nařízení je nutné uvést nařízení Rady (ES) č. 1338/2001, kterým se stanoví opatření, nezbytná k ochraně eura proti padělání. Tato norma *formuluje skutkovou podstatu penězokazectví pro potřeby společné kriminalizace takového jednání.*⁸³

⁸¹ NS ČR – R 5/1967 – in FENYK, Jaroslav a kol.: Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. díl, Trestní zákoník; 1. vydání; Praha; Linde; 2010 – s. 909

⁸² NS ČR – R 3/1991 – in FENYK, Jaroslav a kol.: Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. díl, Trestní zákoník; 1. vydání; Praha; Linde; 2010 – s. 912

⁸³ TOMÁŠEK, Michal: Europeizace trestního práva; 1. vydání; Praha; Linde; 2009 – s. 305

Pod pojmem padělání je podle nařízení třeba rozumět jakékoliv nedovolené zhotovování nebo pozměňování eurových bankovek a mincí bez ohledu na použitý prostředek. Paděláním se rozumí rovněž dovážení, vyvážení, příjem nebo obstarávání těchto peněz s vědomím, že jde o padělané peníze, za účelem jejich uváděním do oběhu a stejně tak uvádění takových bankovek a mincí do oběhu. Pod pojmem padělání se rozumí taktéž jednání, které v zásadě odpovídá trestnému činu výroby a držení padělatelského náčiní.

Padělané peníze jsou definovány jako bankovky a mince v denominacích eur vzhledově odpovídající pravým eurovým bankovkám a mincím vyrobené či pozměněné v podvodném úmyslu. Určitým subjektům⁸⁴ je stanovena povinnost stahovat bankovky a mince podezřelé z toho, že by mohly být padělané, a předat je příslušnému orgánu státu. Stanovení sankcí za nedodržení povinností je záležitostí samotných členských států.

Jako poslední je třeba zmínit Rámcové rozhodnutí Rady č. 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání v souvislosti se zaváděním eura ve znění Rámcového rozhodnutí Rady č. 20001/887/SVV ze dne 6. prosince 2001, kterým se mění Rámcové rozhodnutí Rady č. 2000/383/SVV.

Na základě těchto dokumentů mají státy povinnost přijmout nezbytná opatření k tomu, aby bylo zajištěno, že vyjmenovaná jednání budou trestnými a trestní sankce za tato jednání budou přiměřené a odpovídající porušenému zájmu. Znění příslušných ustanovení trestního zákoníku je v souladu se závazky stanovenými těmito předpisy. Rámcové rozhodnutí se vztahuje i na problematiku trestního práva procesního.

Eurové bankovky a mince byly vydány do oběhu 1. ledna 2002, nicméně trestnost za jejich padělání a uvádění padělků do oběhu nepočíná až tímto datem.

⁸⁴ Jedná se o instituce podílející se na rozdělování a distribuci peněz.

Závěr

Právní aspekty měny a peněžního oběhu představují velmi zajímavou problematiku, pod níž spadá široká škála témat. Cílem této práce nebylo tuto problematiku obsáhnout celou. Některým otázkám je věnována pouze okrajová či žádná pozornost – jedná se o takové otázky, u nichž se domnívám, že jejich další zpracování by nepředstavovalo žádný přínos. Některé otázky opomenout přesto nebylo možné, byť jejich zpracováním nepřináším nic nového. Snažila jsem se věnovat otázkám, které, alespoň dle mého názoru, nejsou mnohokrát zpracovány. Rozhodla jsem se rozdělit práci do čtyř částí – části spolu vzájemně souvisejí, ale zároveň vykazují i jistou míru samostatnosti. Části jsou dále členěny do kapitol a podkapitol. Práce neobsahuje žádnou obrazovou přílohu, vzhledem k tématu práce a široké dostupnosti relevantního „obrazového materiálu“ k této práci to považuji za zbytečné.

První část „Problematika měny a peněz“ je silně ovlivněna skutečností, že tato problematika byla již nejednou zpracována. Velká část témat v této části je spíše záležitostí teorie. Zabývám se zde stručně pojmy měny a peněz, historickým vývojem peněz a jejich funkcemi. Následují kapitoly týkající se otázek měny a zákonných peněz v různých právních souvislostech. Obsaženy jsou rovněž prameny právní úpravy zkoumané problematiky.

Druhou část jsem nazvala „Peněžní oběh“. Nejprve bylo nutné blíže se zabývat pojmem peněžního oběhu. Prostor je věnován úkolům ČNB s ohledem na zkoumanou problematiku (úkolům ČNB je věnována pozornost nejen v této části). Dále je pozornost zaměřena na jednotlivé aspekty vztahující se k problematice peněžního oběhu – otázky související s přijímáním zákonných peněz. Pozornost je rovněž věnována napodobeninám a náhražkám zákonných peněz. Stěžejním právním předpisem této části je zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí.

Ve třetí části práce „Soustava českých zákonných peněz“ se nejprve zabývám procesem vzniku samostatné české měny. Ve své práci se nezabývám historickým vývojem, který předcházal „roku 1993“. Od počátku nicméně bylo mým úmyslem ve své práci věnovat jednu z kapitol problematice vzniku samostatné české měny. Po této kapitole následuje kapitola zaměřená na soustavu českých platidel, na soustavu bankovek a mincí. Je nutno si

uvědomit, že – na rozdíl od bankovek, neexistuje pouze jediná kategorie mincí. Nezabývám se „neprávními skutečnostmi“, které se vztahují k jednotlivým mincím a bankovkám. Za zcela nadbytečné jsem považovala např. věnovat se popisu vzhledu jednotlivých platidel.

Poslední část práce nese název „Trestné činy proti měně“. Od počátku bylo mým cílem se podrobněji zabývat touto problematikou. V této části se nejprve zabývám tématem padělání a pozměnění peněz a s tím souvisejících otázek. V následujících kapitolách věnuji pozornost dalším trestným činům proti měně tak, jak jsou upraveny v trestním zákoníku. Dalo by se říci, že tento zákon je stěžejním předpisem pro tuto část. Pozornost je však věnována rovněž relevantní judikatuře ke zkoumané problematice, mezi relevantní judikaturu patří také jeden z nálezů Ústavního soudu. Mým cílem bylo nahlížet na jednotlivé trestné činy jinak než čistě z pohledu trestního práva. Proto pro mě byly zcela irelevantními otázky typu okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby. Poslední kapitola se stručně zabývá problematikou ochrany jednotné měny euro.

Právní úprava vztahující se k otázkám měny a peněžního oběhu v ČR je obsažena v řadě právních předpisů. V této práci věnuji pozornost rovněž několika relevantním právním předpisům Evropské unie. Přijetí zákona o oběhu bankovek a mincí nelze hodnotit jinak než kladně, protože problematika, na níž se zákon vztahuje, si s ohledem na svůj význam nepochybně zaslouží, aby byla upravena na úrovni zákona. Přijetím tohoto zákona dle mého názoru došlo k napravení ne příliš vyhovující právní situace.

Jako celek právní úpravu zkoumané problematiky hodnotím pozitivně, byť v ní lze nalézt několik legislativních nedostatků. Za nejzávažnější legislativní nedostatky považuji následující dva. Prvním z nich naprostá právní nejistota panující ohledně náhražek zákonných peněz z důvodu neexistence úpravy otázek jich se týkajících; de lege ferenda by těmto otázkám měla být bezpochyby věnována pozornost, byť se dle mého názoru jedná o otázky patřící spíše teorii než praxi. Za druhý z nich pokládám nevyhovující definici poskytovatele platby v zákoně o omezení plateb v hotovosti; de lege ferenda lze uvažovat o změně této definice tak, aby mohl zákon plně sloužit svému účelu.

Domnívám se, že jsem dosáhla cílů, které jsem si na počátku stanovila. Tato práce odráží právní stav k 14. listopadu 2013.

Seznam použitých pramenů a literatury

BAKEŠ, Milan a kol.: Finanční právo; 6., upravené vydání; Praha; C.H. Beck; 2012; ISBN 978-80-7400-440-7

FENYK, Jaroslav a kol.: Trestní zákoník a Trestní řád: Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou, 1. díl, Trestní zákoník; 1. vydání; Praha; Linde; 2010; ISBN 978-80-7201-808-6

JELÍNEK, Jiří a kol.; Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část; 2. vydání; Praha; Leges; 2010; ISBN 978-80-87212-49-3

JÍLEK, Josef: Peníze a měnová politika; 1. vydání; Praha; Grada; 2004; ISBN 80-247-0769-1

KOLEKTIV AUTORŮ: Pocta prof. JUDr. Milanu Bakešovi, DrSc., k 70. Narozeninám; 1. vydání; Praha; Leges; 2009; ISBN 978-80-87212-23-3

MANN, F. A. a PROCTOR, Charles, ed.: Mann on the legal aspect of money; 6th edition; Oxford; Oxford University Press; 2005; ISBN 0-19-826055-5

MRKÝVKA, Petr a kol.: Finanční právo a finanční správa; 1. vydání; Brno; Masarykova univerzita; 2004; ISBN 80-210-3578-1

PAVLÍČEK, Václav a kol.: Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky; 1. úplné vydání; Praha; Leges; 2011; ISBN 978-80-87212-90-5

REVENDA, Zbyněk a kol.: Peněžní ekonomie a bankovníctví; 5., aktualizované vydání; Praha; Management Press; 2012; ISBN 978-80-7261-240-6

SCHLOSSBERGER, Otakar: Platební služby; 1. vydání; Praha; Management Press; 2012; ISBN 978-80-7261-238-3

SURGA, Leopold: České bankovky a mince 1993-2012; 1. vydání; Praha; Jerome; 2012; ISBN 978-80-903266-8-2

TOMÁŠEK, Michal: Europeizace trestního práva; 1. vydání; Praha; Linde; 2009; ISBN 978-80-7201-737-9

TOMÁŠEK, Michal: Evropské měnové právo; 2., aktualizované a doplněné vydání; Praha; C.H. Beck; 2007; ISBN 978-80-7179-940-5

URBAN, Jan: Teorie národního hospodářství; 2., doplněné a rozšířené vydání; Praha; ASPI; 2006; ISBN 80-7357-188-9

VONDRA, Roman: Peníze v moderních českých dějinách; 1. vydání; Praha; Academia; 2012; ISBN 978-80-200-2130-4

Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 136/2011 Sb., o oběhu bankovek a mincí a o změně zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 60/1993 Sb., o oddělení měny, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška ČNB č. 274/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o oběhu bankovek a mincí

Vyhláška ČNB č. 62/1993 Sb., kterou se provádí zákon č. 60/1993 Sb., o oddělení měny

Úřední sdělení ČNB č. 17/2011 Věstníku ČNB k některým ustanovením zákona o oběhu bankovek a mincí

Nařízení Rady (ES) č. 1338/2001, kterým se stanoví opatření, nezbytná k ochraně eura proti padělání

Nařízení Rady (ES) č. 2182/2004 o medailích a žetonech, podobných mincím eur (ve znění změn provedených Nařízením Rady (ES) č. 46/2009)

Nařízení Rady (ES) č. 2183/2004, kterým se na nezúčastněné členské státy rozšiřuje použitelnost nařízení (ES) č. 2182/2004 o medailích a žetonech podobných euromincím

Nařízení vlády č. 61/1993 Sb., k provedení zákona o oddělení měny

Rámcové rozhodnutí Rady č. 2000/383/SVV ze dne 29. 5. 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání v souvislosti se zaváděním eura ve znění Rámcového rozhodnutí Rady č. 20001/887/SVV ze dne 6. 12. 2001, kterým se mění Rámcové rozhodnutí Rady č. 2000/383/SVV

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2006, sp. zn. IV.ÚS 38/06(N 124/41 SbNU 539) – Cizí měna jako předmět závazkových vztahů

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 02. 2011, sp. zn. 1 Afs 91/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 05. 2003, sp. zn. 6 Tdo 491/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2008, sp. zn. 6 Tdo 1348/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 03. 2010, sp. zn. 6 Tdo 336/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 08. 2010, sp. zn. 7 Tdo 796/2010, uveřejněný pod č. 31/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

<http://www.cnb.cz/cs/platidla/>

http://www.cnb.cz/cs/platidla/bankovky/poskozene_bankovky/

http://www.cnb.cz/cs/platidla/bankovky/ukonceni_platnosti/ukonceni_50.html

http://www.cnb.cz/cs/platidla/bankovky/ukonceni_platnosti/ukonceni_20.html

http://www.cnb.cz/cs/platidla/bankovky/ukonceni_platnosti/ukonceni_1000_5000_vzor93.html

http://www.cnb.cz/cs/platidla/bankovky/ukonceni_platnosti/ukonceni_bankovek_vzor_1993.html

http://www.cnb.cz/cs/platidla/mince/poskozene_mince/

http://www.cnb.cz/cs/platidla/mince/ukonceni_platnosti/ukonceni_50_hal.html

http://www.cnb.cz/cs/platidla/mince/ukonceni_platnosti/ukonceni_50_hal.html

http://www.cnb.cz/cs/platidla/padelky/pad_pozm_bankovy.html

http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2011/cl_11_111121.html

<http://www.mvcr.cz/clanek/trestne-ciny-proti-mene-de-lege-lata-a-de-lege-ferenda.aspx>

Abstrakt

„Právní aspekty měny a peněžního oběhu“ je velmi zajímavé téma, které v sobě zahrnuje širokou škálu rozličných otázek. Otázky spjaté s měnou a penězi nejsou jen otázkami právními – vztahují se rovněž ke každodennímu životu. Cílem mé diplomové práce je zabývat se otázkami, které obvykle nejsou v centru pozornosti, a rovněž bych se ráda zaměřila na relativně novou právní úpravu v oblasti peněžního oběhu. Tato diplomová práce se zabývá relevantní českou právní úpravou. Relevantní evropská právní úprava je rovněž zmíněna.

Práce je rozdělena na čtyři části, každá z nich dále dělena na kapitoly a podkapitoly.

První část stručně vysvětluje pojmy peněz, měny, zákonných peněz a související problematiku. Jejím cílem je rovněž nastínit základní informace o relevantní české legislativě a některých úkolech České národní banky.

Druhá část se týká peněžního oběhu a souvisejících otázek. Nejprve je nutné pojem peněžního oběhu definovat. V centru pozornosti v této části je povinnost přijímat zákonné peníze a související právo jejich přijetí odmítnout. Druhá část se rovněž zabývá napodobeninami peněz a náhražkami peněz.

Třetí část je zaměřena na soustavu českých zákonných peněz. První kapitola této části popisuje proces vzniku české měny (koruny české) v roce 1993. Následující kapitola popisuje soustavu českých bankovek a mincí a související otázky. Je důležité poukázat na skutečnost, že zde není pouze jediná kategorie českých mincí.

Poslední část detailně charakterizuje trestné činy proti měně a související problémy. Tato část se zabývá trestnými činy, které jsou upraveny v českém trestním zákoníku; ochrana eura je rovněž zmíněna.

Domnívám se, že česká právní úprava otázek souvisejících s měnou a peněžním oběhem je velmi dobrá, nicméně by mělo dojít k několika legislativním úpravám.

Abstract

“Legal aspects of currency and money circulation“ is a very interesting matter that comprises a wide range of various issues. Issues related with currency and money circulation are not only issues of law – these are related to day-to-day life as well. The purpose of my diploma thesis is to deal with these issues, that are not usually in the centre of attention and also I would like to focus on relatively new legal regulation in the area of money circulation. This diploma thesis is concerned with relevant Czech legislation. Relevant European legislation is mentioned as well.

This diploma thesis is divided into four parts, each of them is subdivided into chapters and subchapters.

The first part briefly explains the terms of money, currency, legal tenders and related problems. Its aim is also to outline basic information about relevant Czech legislation and several activities of the Czech National Bank.

The second part is concerned with circulation of money and related matters. At first it is necessary to define the term of money circulation. In the centre of attention in this part is the obligation to accept legal tenders and the related right to deny their acceptance. The second part is also dealing with imitations of money and money substitutes.

The third part is focused on the system of Czech legal tenders. The first chapter of this part describes the formation of the Czech currency (Czech crown) in 1993. The following chapter describes the system of Czech banknotes and coins and related issues. It is important to point out that there is not only one category of Czech coins.

Finally, the last part characterizes offences against the currency in detail and related facts. This part deals with offences that are included in Czech Criminal Code; the protection of the euro is also mentioned.

In my opinion, Czech legal regulation of issues related to currency and money circulation is very good, although several changes should be made.

Klíčová slova/Keywords

Právní aspekty měny a peněžního oběhu

- Měna v ČR
- Peněžní oběh
- Trestné činy proti měně

Legal aspects of currency and money circulation

- Czech currency
- Circulation of money
- Offences against the currency